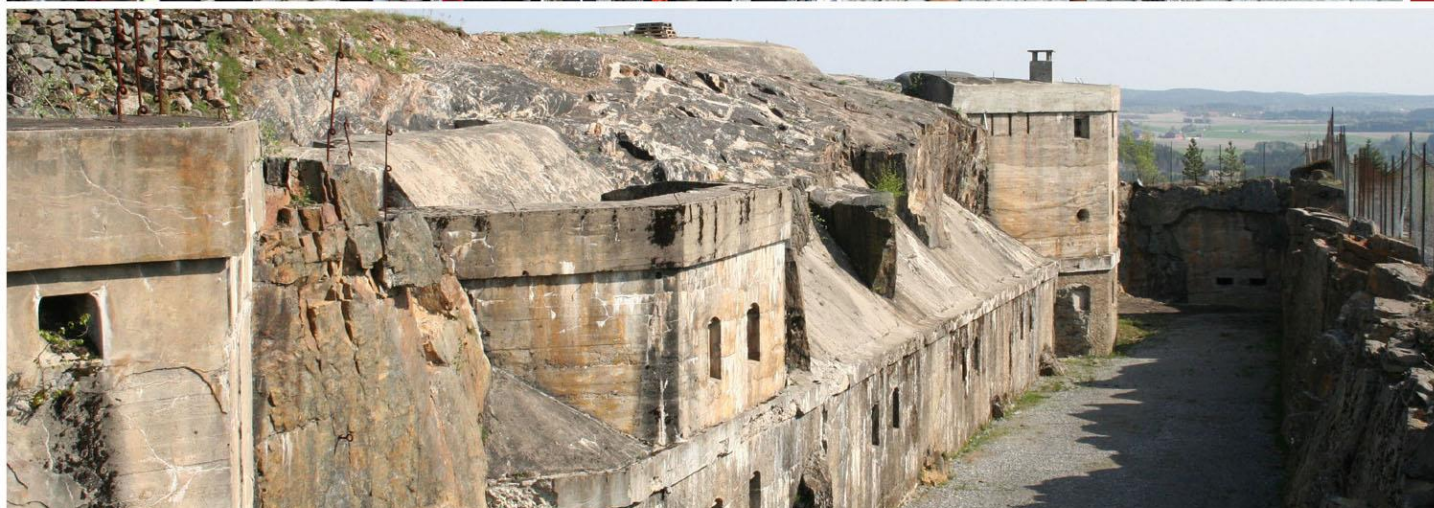

Eidsberg kommune

Kommunedelplan

Kultur, Kulturminnevern, Idrett og Friluftsliv 2015-2018

EIDSBERG

INNHold

Innhold	2
FELLES DEL	6
1.1 Innledning	6
1.1.1 Livskvalitet og attraksjonskraft.....	6
1.1.2 Formålet med planarbeidet.....	6
1.1.3 Planarbeid, prosess og saksgang.....	7
1.2 Forutsetninger	8
1.2.1 Virkemidler.....	8
1.2.2 Planlegging.....	8
1.2.3 Sikring av arealer.....	8
1.2.4 Finansiering av anlegg/områder	8
1.2.5 Andre forutsetninger	9
1.2.6 Sammenheng mellom kultur, idrett og friluftsliv	9
1.3 Nasjonale mål og føringer	10
1.3.1 Kulturlova av 29. juni 2007	10
1.3.2 Folkebibliotekloven av 1. januar 1986:.....	10
1.3.3 Opplæringsloven av 27.november 1998:.....	10
1.3.4 Lov om folkehelsearbeid av 24.juni 2011:.....	11
1.3.5 Frilftsloven	11
1.3.6 Idrettsmeldingen	11
1.3.7 Nasjonale føringer	11
1.4 Fylkesregionale mål og føringer	12
1.4.1 Regionalplan for kultur.....	12
1.4.2 Regionalplan for fysisk aktivitet	13
1.5 Kommunale styringsdokumenter	13
1.6 Eidsberg idrettsråd	13

1.7	Prinsipper for en samordnet anleggspolitikk	14
IDRETT OG FRILUFTSLIV		15
2.1	Bakgrunn	15
2.2	Definisjon av begreper	15
2.3	Utfordringer og mål	17
2.3.1	Fysisk aktivitet og folkehelse	17
2.3.2	Barn og unge	17
2.3.3	Anlegg	18
2.3.4	Sosiale møteplasser	19
2.3.5	Universell utforming	19
2.3.6	Friluftsliv	20
2.4	Registrering av foreninger/aktivitet/anlegg/områder	21
2.4.1	Lag og foreninger – organisert fysisk aktivitet	21
2.4.2	Uorganisert fysisk aktivitet	21
2.4.3	Registrering av anlegg og områder	22
2.5	Langsiktige behov for tiltak – anlegg og områder	33
2.5.1	Langsiktige behov, anlegg/områder – 12 års periode	34
2.5.2	Tabell for langsiktige behov for anlegg og områder, uprioritert liste	36
2.6	Prioritert handlingsprogram 2015 – 2018	39
2.6.1	Kommentarer til handlingsprogrammet	39
2.6.2	Tabell, handlingsprogram for anlegg og områder for fysisk aktivitet	40
2.6.3	Prioritert liste, tiltak med spillemiddelsøknader	41
2.6.4	Prioritert liste med annen statlig støtte	41
2.6.5	Drift og vedlikehold	41
KULTUR		34
3.1	Mål	42
3.2.	Definisjon av begreper	43
3.3	Innsatsområder og mål	44

3.3.1	Å realisere potensialet i Kulturtorget	44
3.3.2	Å utvikle Høytorp fort	48
3.3.3	Å sikre godt og stimulerende samarbeid med frivillig sektor	50
3.3.4	Å bidra til å skape et attraktivt Mysen bysentrum	53
3.3.5	Å fremme etablering av kulturmæring i kommunen.	53
3.4	Langsiktige behov for tiltak – kulturanlegg	54
KULTURMINNEVERN		55
4.1. Innledning		55
4.2. Bakgrunnsmateriale		55
4.2.1	Hva er et kulturminne?	55
4.2.2.	Vern og bevaring – hvorfor?	56
4.3. Virkemidler i kulturvernet		57
4.3.1.	Kulturminneloven	57
4.3.2.	Plan- og bygningsloven	58
4.3.3.	Naturvernloven	59
4.3.4	Fredet eller verneverdig – hva er forskjellen?	59
4.4. Dokumentasjon og rutiner		60
4.4.1.	Meldepliktbestemmelsen	60
4.4.2.	Rutiner for saksbehandling etter Plan- og bygningsloven.....	60
4.4.3.	Registrering	61
4.4.4.	Skjøtselsplaner	61
4.5. Økonomiske tilskuddordninger		61
4.5.1.	Riksantikvaren	61
4.5.2	Fylkeskommunen.....	61
4.5.3	Kulturminnefondet.....	61
4.5.4.	Husbanken.....	62
4.5.5.	Landbrukseiendommer	62
4.5.6.	Kulturlandskap	62

4.5.7. Kommunale ordninger	62
4.6. Formidling av kulturminner	63
4.6.1. Den kulturelle skolesekken	63
4.6.2. Lag og foreninger.....	63
4.6.3. Kulturminneår og –dag	63
4.6.4. Museene	63
4.6.5. Arkiver	63
4.7. Ansvarsfordeling i kulturminnevernet	64
4.7.1. Riksantikvaren	64
4.7.2. Fylkeskommunene.....	64
4.7.3. Museene	64
4.7.4. Kommunene	65
4.8. Arbeidsgruppen og kriterier for utvelgelse av kulturminner	64
4.8.1. Arbeidsgruppen	66
4.8.2. Kriteriene	66
4.9. Prioriterte kulturminner	68
4.9.1. Automatisk fredede kulturminner («forminner») fra førhistorisk tid	68
4.9.2. Kulturminner fra middelalderen (ca. 1050 - 1536)	70
4.9.3. Kulturminner fra nyere tid (etter 1536).....	72
4.10. Kulturmiljøer	85
4.11. Kulturlandskap	86
4.12 Handlingsplan for kulturminner	87

FELLES DEL

1.1 INNLEDNING

1.1.1 Livskvalitet og attraksjonskraft

Eidsberg kommune skal være et godt sted å leve, og et attraktivt sted å bo, besøke og drive næring. For å lykkes med utviklingen av vårt lokalsamfunn, er kommunens attraksjonskraft det helt sentrale omdreiningspunktet for vår virksomhet. Kan Mysen bli Østlandets mest attraktive småby? Naturligvis!

Gjennom en målrettet satsing på å realisere potensialet i Kulturtorget, utvikle Høytorp fort som mangfoldig arena, samarbeide godt med en engasjert og aktiv frivillig sektor, arbeide for gode idrettsanlegg, og spille på lag med næringslivet for å utvikle Mysen sentrum – finnes alle muligheter i Eidsberg!

Kommunens virksomhet innen kultur- og idrettsfeltet vil være en sentral aktør i denne prosessen, og retningslinjene den skal arbeide etter, er å finne i denne kommunedelplanen.

1.1.2 Formålet med planarbeidet

Planen ble første gang vedtatt i desember 1994, da som en ren kommunedelplan for anlegg og områder for idrett og friluftsliv. Kulturdepartementet satte som krav at alle søknader om spillemidler til idrettsanlegg – og etter hvert også andre lavterskelanlegg for fysisk aktivitet (nærmiljøanlegg) skulle hjemles i planen.

Målet med planarbeidet er at Eidsberg kommune, i samarbeid med ulike brukergrupper, skal få oversikt over behovene for anlegg og områder for kultur, idrett og friluftsliv, og at behov for framtidige utbyggingsplaner skal prioriteres og danne grunnlag for bevilgninger, samt den arealplanlegging som skal foregå på disse feltene i de kommende årene.

Planen drøfter også forholdet mellom utbygging og drift/vedlikehold av anlegg, samt at den tar opp forholdet mellom fysisk tilrettelegging og holdningsskapende og informasjonspreget arbeid.

Kommunedelplanen skal bidra til å:

- gjennomføre en plan- og målstyrt utbygging av anlegg, samt tilrettelegging av områder og aktiviteter innen hele kulturområdet.
- gi god og oversiktlig koordinering i forhold til andre virksomheter innen kulturområdet.
- sikre arealer for lek, idrett, friluftsliv og allmenn kulturaktivitet, samt samordne behovene for disse.
- følge opp konsekvensene for arealer og anlegg ut fra rikspolitiske retningslinjer for barn og unge.
- bedre mulighetene for finansiering av utbyggingskostnadene.
- utvikle gode forhold for drift og vedlikehold.
- avklare kommunens og organisasjonenes oppgaver, ansvar og økonomiske forpliktelser innen hele kulturfeltet.

1.1.3 Planarbeid, prosess og saksgang

Plan- og bygningsloven (MD 2008), åpner for interkommunale samarbeidsløsninger vedr. kommunenes planverk. Askim og Eidsberg har valgt å utarbeide en felles planstrategi. K-styret vedtok dette i sak 134/12.

Planen benevnes «Kommunedelplan for kultur, kulturminnevern, idrett og friluftsliv» og består av 4 deler.

1. Felles del
2. Idrett og friluftsliv
3. Kultur
4. Kulturminnevern

Den politiske styringsgruppen har hatt følgende representasjon:

- David Koht-Norbye fra HOKO
- Espen A. Volden fra HOKO
- Rolf Ertkjern Lende fra HOMET

Arbeidsgruppen har hatt følgende representasjon:

- 1 representant fra Miljø- og kommunalteknikk
- 1 representant fra skole- og oppvekstområdet
- 1 representant fra Eidsberg idrettsråd
- 1 representant fra Eidsberg musikkråd
- Kultur- og idrettssjef og/eller seniorrådgiver kultur
- Kulturkonsulent med fagområde idrett

Både planprogrammet og planforslaget har ligget ute til høring i 6 uker, og blir politisk behandlet i alle hovedutvalg samt formannskap med endelig vedtak i kommunestyret.

I kommunestyrets sak 14/62 «Stiftelsen Mysen idrettspark - invitasjon til samarbeid» vedtok kommunestyret å nedsette en utvidet styringsgruppe for å lede arbeidet med å planlegge utvikling og oppgradering av kommunens idrettsanlegg, inkl Mysen idrettspark. Styringsgruppen har bestått av:

- Erik Unaas, leder (H)
- Espen Volden (H)
- Kristian Berger (H)
- David Koht-Norbye (Sp)
- Kjetil Igletjern (A)
- Rolf Ertkjern Lende (A)
- Stina Lippestad (Eidsberg idrettsråd)
- Ingunn Herstad Hensel (Eidsberg idrettsråd)
- Jan-Erik Fredriksen (administrasjonen)
- Knut Olav Brekkhund Sæves (administrasjonen)
- Anne Lena Mjøen Moum, sekretær (administrasjonen)

1.2 FORUTSETNINGER

1.2.1 Virkemidler

Som virkemidler for utbygging av kultur- og idrettsanlegg er den til enhver tid vedtatte kommuneplan. Både arealdelen og tekstdelen gir retningslinjer for utvikling av kulturanlegg. Til grunn ligger også Østfold Fylkeskommunes «Regionalplan for kultur» og «Regionalplan fysisk aktivitet». På landsbasis vil også idrettsmeldingene og kulturløftet 1 og 2 gi føringer. I forbindelse med idrettsdelen og spillemiddelordningen er det i KUD etablert et sentralt anleggsregister som er koblet til ordningen med spillemidler. Dette registeret oppdateres hvert år i forbindelse med spillemiddelsøknader

1.2.2 Planlegging

Kulturdepartementet ønsker en målstyrt utbygging av kulturanlegg. Dette sikres best ved at det er gjennomgående føringer fra KUD, via ØFK og ned til kommunene. Dette vil gi en god planlegging både i fylket, men også kommunene imellom. Større interkommunale/regionale anlegg kan, ved samarbeid innen en region, kunne planlegges på en fornuftig måte.

1.2.3 Sikring av arealer

Kommuneplanens arealdel

Kommuneplanens arealdel er kommunens viktigste styringsverktøy for arealanvendelsen. Plandelen med bestemmelser er juridisk bindende og gir sterke føringer for arealanvendelsen. Et så kraftig verktøy krever at planen lages på en måte som fanger opp de ønsker og signaler som finnes blant kommunens ulike aktører. Det kan være alt fra enkeltpersoner til større lag/foreninger. Alle ønsker kan ikke imøtekommes, men de medvirker til at kommuneplanens arealdel kan dannes på bredest mulig grunnlag. Planen revideres hvert 4. år.

Reguleringsplan

En reguleringsplan er en detaljplan med tilhørende bestemmelser som regulerer utnyttning av grunn, vassdrag m.m. Godkjent reguleringsplan gir, i motsetning til kommuneplanen, hjemmel for nødvendig grunnnerv. Så godt som all utbygging i tettstedene skjer i henhold til stadfestet reguleringsplan. Her inngår alle nærmiljøtiltak som er direkte knyttet til for eksempel idrettsanlegg.

Avtale med grunneier

For enkelte idretts- og friluftsanlegg er en skriftlig tinglyst avtale mellom organisasjon og grunneier tilstrekkelig.

Statlig sikring

Særlig viktige friluftsområder kan sikres som Statlig sikrede friluftsområder, enten ved statlig oppkjøp eller servitutt.

1.2.4 Finansiering av anlegg/områder

Kostnaden ved utbygging av anlegg og områder for kultur-, idrett- og friluftsanlegg kan dekkes ved hjelp av følgende finansieringskilder:

- egenkapital inkludert dugnad, gaver og rabatter

- statlige tilskudd
- spillemidler
- naturforvaltningsmidler til friluftsliv, vilt og fiske fra Miljødirektoratet.
- tilskudd over jordbruksavtalen til spesielle tiltak i kulturlandskapet (STILK)
- eventuelt andre statlige tilskudd
- kommunale tilskudd (investeringsmidler)

Spillemidler

Deler av overskuddet i Norsk Tipping A/S stilles til disposisjon for kultur- og idrettsformål. Kulturdepartementet og fylkeskommunen foretar fordeling av spillemidler. Kommunens prioritering av tiltakene i planens handlingsprogram er et avgjørende styringsverktøy i denne fordelingen. Der ikke annet er bestemt, beregnes stønaden med inntil 1/3 av kostnaden med en øvre grense som avhenger av hvilke typer kultur/idrettsanlegg det dreier seg om. Til noen typer anlegg, f.eks. nærmiljøanlegg, kan det gis inntil 50% av kostnaden i statlig støtte. Den som søker må ha sikret seg bruksrett til anlegget i 40 eller 20 år, avhengig av hvilke anleggstyper det søkes om tilskudd til.

1.2.5 Andre forutsetninger

Krav til god estetisk utforming er nedfelt i plan- og bygningsloven. Kulturdepartementet har utarbeidet skriv som omhandler estetikk og miljø i forbindelse med bygging av kultur og idrettsanlegg. Dette er viktige fellesbygg som blir brukt av mange mennesker, både som aktive brukere og som publikum. Det er av den grunn viktig å sette miljømessige og estetiske krav til slike anlegg.

«Universell utforming» er et mål, og defineres som *utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, uten behov for tilpasning og en spesiell utforming.*

1.2.6 Sammenheng mellom kultur, idrett og friluftsliv

Kultur er en viktig faktor i folks liv, og et sentralt virkemiddel i samfunnsutvikling. Det er derfor avgjørende å legge til rette for kultur, idrett og friluftsopplevelser. Dette vil øke kommunens attraksjonskraft og heve livskvaliteten for Eidsbergs innbyggere

I kommunesammenheng blir ordet «kultur» benyttet i betydningen «det utvidede kulturbegrep». Dvs. at «kultur» ikke bare er kunst, teater, musikk osv., men også inneholder all lokal, frivillig foreningsvirksomhet – også idrett og friluftsliv. Planens tittel inneholder begrepet «kultur, idrett og friluftsliv». Dette er for å understreke at hele det utvidede kulturbegrepet er med i planen.

I kommuneplanen står det bl.a.:

- *Det skal arbeides for å skape møteplasser på tvers av generasjoner og kulturformer i samarbeid med frivillige organisasjoner.*
- *Det skal arbeides for å legge til rette for aktiv bruk av natur- og kulturhistoriske ressurser, som vil gi gode opplevelser for innbyggerne.*
- *Tverrfaglige helhetsløsninger skal vektlegges, slik at tilbud kan gis i samarbeid med brukerne og i tett samarbeid mellom ulike sektorer.*

Mange av kommunens kulturanlegg er bygget og anlagt etter samme prinsipp. Eidsberghallen, skolenes gymsaler og Kulturtorget gir alle rom for varierte aktiviteter, både idrettslige og kulturelle. Det er et nyttig og effektivt prinsipp å bygge fleksible flerbruksanlegg for å legge til rette for flest mulig aktiviteter.

1.3 NASJONALE MÅL OG FØRINGER

1.3.1 Kulturlova av 29. juni 2007

§1: Lova har til føremål og fastleggja offentlege styresmakters ansvar for å fremja og leggja til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd, slik at alle kan få høve til å delta i kulturaktivitetar og oppleve eit mangfald av kulturuttrykk.

§5: Felles oppgaver

Staten, fylkeskommunen og kommunen skal sørge for

- at kulturlivet har forutsigbare utviklingskår,
- å fremme profesjonalitet og kvalitet i kulturtilbudet og legge til rette for deltakelse i kulturaktiviteter,
- at personer, organisasjoner og institusjoner har tilgang til informasjon om ordninger med økonomisk støtte og om andre virkemiddel og tiltak.

1.3.2 Folkebibliotekloven av 1. januar 1986:

§ 1: Folkebiblioteket skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling og ved å stille bøker og annet egnet materiale til gratis disposisjon for alle som bor i landet. Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet.

1.3.3 Opplæringsloven av 27.november 1998:

§ 13-6: Musikk- og kulturskoletilbud

"Alle kommunar skal aleine eller i samarbeid med andre kommunar ha eit musikk og kulturskoletilbud til barn og unge, organisert i tilknytning til skoleverket og kulturlivet elles"

§ 1-1a. Rett til fysisk aktivitet (Tilføyd ved forskrift 30 juli 2009).

Eleva på 5.-7. årstrinn skal jamleg ha fysisk aktivitet utanom kroppsøvfingsfaget. Tilsaman skal dette utgjere 76 timar innanfor 5.-7. årstrinn, jf. fag- og timefordelinga.

Den fysiske aktiviteten skal tilretteleggjast slik at alle eleva, utan omsyn til funksjonsnivå, kan oppleve glede, meistring, fellesskap og variasjon i skoledagen.

Reglane om individuell vurdering i kapittel 3 og reglane om krav til pedagogisk kompetanse for undervisningspersonale i kapittel 14 gjeld ikkje. Elles gjeld opplæringslova med tilhøyrande forskrifter.

1.3.4 Lov om folkehelsearbeid av 24.juni 2011:

§ 1 Formål

Formålet med denne loven er å bidra til en samfunnsutvikling som fremmer folkehelse, herunder utjevner sosiale helseforskjeller. Folkehelsearbeidet skal fremme befolkningens helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold og bidra til å forebygge psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse.

Loven skal sikre at kommuner, fylkeskommuner og statlige helsemyndigheter setter i verk tiltak og samordner sin virksomhet i folkehelsearbeidet på en forsvarlig måte. Loven skal legge til rette for et langsiktig og systematisk folkehelsearbeid.

§ 4: Kommunens ansvar for folkehelsearbeid

Kommunen skal fremme befolkningens helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold og bidra til å forebygge psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, bidra til utjevning av sosiale helseforskjeller og bidra til å beskytte befolkningen mot faktorer som kan ha negativ innvirkning på helsen.

Kommunen skal fremme folkehelse innen de oppgaver og med de virkemidler kommunen er tillagt, herunder ved lokal utvikling og planlegging, forvaltning og tjenesteyting.

Kommunen skal medvirke til at helsemessige hensyn blir ivare tatt av andre myndigheter og virksomheter. Medvirkning skal skje blant annet gjennom råd, uttalelser, samarbeid og deltagelse i planlegging. Kommunen skal legge til rette for samarbeid med frivillig sektor

1.3.5 Friluftsloven av 1957

Friluftsloven, inneholder de viktigste reglene om allemannsretten, som består av ferdselsretten, oppholdsretten og høstingsretten. Friluftsloven ble vedtatt i 1957 og er endret flere ganger, senest i 2013.

Lovens innhold er presisert og avklart gjennom flere prinsippavgjørelser fra Høyesterett. Man vil derfor ikke få en dekkende forståelse av reglenes innhold bare ved å lese lovteksten.

1.3.6 Idrettsmeldingen av 8. juni 2012

“Den norske idrettsmodellen”, ble godkjent i statsråd 8. juni 2012, og meldingen sier bl.a følgende innledningsvis:

«En framtidsrettet idrettspolitik skal legge til rette for at befolkningen har mulighet til å delta i idrett og fysisk aktivitet på alle nivåer.

Idrett er en viktig del av livet til svært mange nordmenn. Idrett engasjerer og begeistrer. Deltakelse i idrett og fysisk aktivitet er en kilde til glede, overskudd og mestring. Idrett handler også om sosiale fellesskap, om gode oppvekstvilkår og om god helse.»

1.3.7 Nasjonale føringer

- Kulturskoleløftet (2010)	- Kulturskole for alle
- Stortingsmelding nr. 10 (2011-2012)	- Kultur, inkludering og deltaking,
- Stortingsmelding nr. 39 (2000-2001)	- Friluftsliv – en veg til høgare livskvalitet
- Stortingsmelding nr. 35 (2012-2013)	- Framtid med fotfeste
- Stortingsmelding nr. 26 (2011–2012)	- Den norske idrettsmodellen

1.4 FYLKESREGIONALE MÅL OG FØRINGER

1.4.1 Regionalplan for kultur

I Østfold Fylkeskommunes gjeldende kulturplan – «Regionalplan for kultur» - kan vi i planens hovedmål lese følgende:

Visjon og mål

Visjonen i Regionalplan kultur 2010-2013 (prolongert) er *Det grenseløse Østfold*. Samarbeid mellom kommuner, fylker og nasjoner, men også mellom ulike fagområder og profesjoner og utvikling av samarbeidsløsninger og partnerskap blir viktige grep for å nå visjonen.

Hovedmål

Østfold skal være et ledende kulturfylke som legger vekt på kultur for å sikre ytringsfrihet og engasjerende opplevelser for alle. Kulturen og kunstens bærekraft skal utvikles gjennom å legge til rette gode forhold for de kompetente institusjonene, kunstfagmiljøene og det frivillige organisasjonslivet, og stimulere til samarbeid mellom profesjonelle og amatører, på tvers av genre og kommunegrenser.

Utfordringer

- Gjennomføre en kulturpolitikk som i størst mulig grad bidrar til utviklingen av Østfold.
- Legge til rette for utviklingen av et kulturliv tilpasset et inkluderende samfunn, frivillighet og framtidens behov.

Delmål

- Kulturen i Østfold skal gi gode og utviklende opplevelser for både publikum og deltakende utøvere. Det skal stimuleres til høy kvalitet i tilbudene som skal rettes mot både et bredt og et smalt publikum.
- Kulturen i Østfold skal bidra til bygging av en positiv identitet, for enkeltmennesket, lokalsamfunnene og fylket som helhet.
- Kulturen i Østfold skal gi grunnlag for næringsutvikling gjennom økt kommersialisering av kulturelle tilbud og kvalitetsheving av produkter på andre områder.

Regionalt og interkommunalt samarbeid

Eidsberg kommune har pr 2015 følgende regionale og interkommunale samarbeidsavtaler innenfor kulturfeltet:

- Den kulturelle skolesekken, Østfold fylkeskommune.
- Den kulturelle spaserstokken, Østfold fylkeskommune.
- Sommeropplevelser, kommunene i Indre Østfold
- Opplev Indre Østfold, Indre Østfold Utvikling IKS
- Samarbeid om fordypingstilbud, kulturskolene i Indre Østfold

1.4.2 Regionalplan for fysisk aktivitet

Tilsvarende utdrag kan vi lese i Østfold fylkeskommunes plan – «Regionalplan for fysisk aktivitet»:

“Alle i Østfold skal ha mulighet til friluftsliv som en helsebringende, trivselsfremmende og miljøvennlig aktivitet, i nærmiljøet og i naturen ellers.

I folkehelsearbeidet skal friluftsliv ha en sentral plass i utviklingen av Østfoldsamfunnet, og friluftsliv skal være et viktig tema i samfunnsdebatten og på den politiske dagsorden.”

“Styre samarbeidet mellom idretten og det offentlige, slik at en sammen kan løse utfordringene vedrørende det fysiske forfallet og frafallet på ungdomssektoren i idretten. I denne sammenheng er det vesentlig at idrettsrådene settes i stand til å gjennomføre sine oppgaver. Dette gjøres ved å bedre rammebetingelsene blant annet ved kompetanseutvikling og fellesmøter mellom kommune, idrettsråd og idrettskretsen.”

1.4.3 Regional kulturminneplan for Østfold 2010-2022

Planens hovedmål sier følgende:

Hensynet til kulturminner og kulturmiljøer, med deres egenart og variasjon, vektlegges i samfunnsplanleggingen. Kulturminner og kulturmiljøer vernes, både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning. Nasjonal kulturminnepolitikk iverksettes på regionalt nivå og det legges til rette for at mangfoldet av kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap skal stå sentralt i utviklingen av så vel fylket som for levende lokalsamfunn.

1.5 KOMMUNALE STYRINGSdokumenter

“Kommuneplan for Eidsberg kommune - samfunnsdel og visjon 2015-2027” er kommunens overordnede styringsdokument og Kulturplanens viktigste forankringspunkt. Planen baserer seg på visjonen om at Eidsberg skal være *Rik på muligheter*, og uttrykker videre tre prinsipper som skal være Eidsberg kommunes verdigrunnlag: *Tillit, respekt og engasjement*. Disse verdiene skal være levende både i organisasjonen og hos innbyggerne, og skal være en felles grunnleggende plattform å bygge lokalsamfunnet på inn i framtida.

Denne planen er den første kommunedelplanen for kultur, kulturminnevern, idrett og friluftsliv. Den erstatter tidligere «Kommunedelplan for anlegg og områder for fysisk aktivitet og friluftsliv» «Temaplan for Kultur». Rullering av planen vedtas i ny planstrategi. Kommunedelplanen må ses i relasjon til kommuneplanens samfunnsdel og arealdel, og er styrende for kommende planer, eksempelvis, økonomiplan, budsjett, arealplaner og styringsdokumenter.

1.6 EIDSBERG IDRETTSRÅD

Eidsberg Idrettsråd er en fast høringsinstans i spørsmål knyttet til anlegg og områder for utøvelse av fysisk aktivitet - organisert og uorganisert, og ga i Idrettsmeldingen 2014 innspill mht. sentrumsplanen, Kommuneplanen, «Kommunedelplan for kultur, kulturminnevern, idrett og friluftsliv» og områdeplaner for Høytorp Fort. Ut over dette har Eidsberg idrettsråd hatt to representanter i utvidet styringsgruppe for idrettsanlegg.

1.7 PRINSIPPER FOR EN SAMORDNET ANLEGGSPOLITIKK

Ved planlegging og utbygging av anlegg og områder for kultur, idrett og friluftsliv er det viktig å vektlegge følgende prinsipper:

- universell utforming
- miljø
- estetikk
- befolkningsgrunnlag
- trivsel
- kulturopplevelser
- naturopplevelser

Disse prinsippene vil også være i tråd med nasjonale og fylkesregionale prinsipper. «Universell utforming» er i særskilt grad et gjennomgående viktig prinsipp for alle kulturanlegg. I praksis betyr det at anleggene skal utformes slik at alle, så langt det er mulig, skal kunne benytte anleggene.

IDRETT OG FRILUFTSLIV

2.1 BAKGRUNN

«Kommunedelplan for anlegg og områder for idrett og friluftsliv» ble første gang vedtatt i Eidsberg kommune i 1994. Et slikt plankrav ble en forutsetning for å søke om spillemidler til idrettsanlegg i Eidsberg. Planen inneholder et langsiktig anleggsprogram (12 år) samt et handlingsprogram (4 år). Begge disse programmene blir rullert hvert år i forbindelse med fristen for innsendelse av spillemiddelsøknader. Denne delen vil følge de samme rutiner som tidligere med litt andre frister, men blir spleiset med resten av planverket i forbindelse med det endelige vedtaket i november/desember.

Hele planen rulleres hvert 4. år. I 2015 innarbeides planen for første gang i en helhetlig kommunedelplan for kultur, der generell, allmen kultur og kulturminnevern blir de andre plandelenene. Dette betyr at hele kulturområdet får ett planverk å forholde seg til.

2.2 DEFINISJON AV BEGREPER

For å lette kommunikasjonen og forståelsen av de forhold som drøftes i planen, klargjør vi her hva vi legger i følgende begreper:

Friluftsliv

Opphold og fysisk aktivitet i friluft med sikte på miljøforandringer og naturopplevelser.

Idrett

Kroppsutfoldelse, der ferdigheter, prestasjoner og glede står sentralt.

Breddeidrett

Breddeidrett dekker all organisert og uorganisert idrettsaktivitet, og annen fysisk fritidsaktivitet, friluftsliv inkludert, som ikke primært har konkurranse og karriere som mål.

Toppidrett

Organisert idrett som har konkurranse og karriere som mål.

Anlegg og områder for fysisk aktivitet

Anlegg og områder (fysiske tilrettelegginger) som p.g.a. sin utforming og beliggenhet egner seg for idrettslig aktivitet og/eller friluftsliv.

Nærmiljøanlegg

Enkle anlegg for fysisk aktivitet som ligger i, eller i direkte tilknytning til boligområde/skole, og som er en integrert del av dette. Anleggene er beregnet for befolkningen i området og skal ivareta behov for trim og friluftaktiviteter for alle aldersgrupper, innbefattet barns lekebehov.

Idrettsanlegg

Områder, steder eller anlegg som på grunn av sin utforming og beliggenhet egnert seg for idrettslig aktivitet. Dette inkluderer anlegg og områder for mosjonsaktiviteter og friluftsliv. Idrettsanlegg deles inn i følgende kategorier.

- Kommuneanlegg
- Regionanlegg
- Fylkesanlegg
- Riksanlegg

Kommuneanlegg

Anlegg som dekker behovet for en eller flere idretter for hele eller større deler av kommunen.

Regionanlegg

Anlegg som er lokalisert og dimensjonert slik at det kan fungere som idrettsanlegg for 2 eller flere kommuner. Dette forutsetter økonomisk engasjement fra vertskommunen.

Fylkesanlegg

Anlegg som tilfredsstiller kravene for å arrangere norske mesterskap.

Riksanlegg

Anlegg med standard som gjør det mulig å arrangere internasjonale mesterskap.

Universell utforming

At utforming av produkter og omgivelser gjøres på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpasninger og en spesiell utforming.

Rehabilitering

Utbedring av eksisterende anlegg som gir vesentlig funksjonell og bruksmessig standardheving i forhold til nåværende funksjoner. Rehabilitering kan også gå på tilpasning til nye funksjons- og bruksområder.

Idrettsrådet

Idrettsrådet er idrettslagenes felles samlingsorgan i kommunen. Representantene i rådet er valgt av idrettslagene. Idrettsrådets oppgaver er å samordne, prioritere og fremme idrettslagenes interesser, ønsker og behov.

2.3 UTFORDRINGER OG MÅL

Kommunens idrettsfaglige innsatsfelt rettes inn mot seks hovedutfordringer;

- fysisk aktivitet og folkehelse
- barn og unge
- anlegg
- sosiale møteplasser
- universell utforming
- friluftsliv

I denne delen vil vi utdype utfordringene, og beskrive de mål kommunen skal arbeide etter for å møte dem.

2.3.1 Fysisk aktivitet og folkehelse

Folkehelsearbeid er samfunnets totale innsats for å opprettholde, bedre og fremme folkehelsen. I dette ligger nødvendigheten av å styrke verdier som gir det enkelte individ og grupper muligheter for ansvar, delaktighet, solidaritet, mestring og kontroll over eget liv og situasjon. Verdens helseorganisasjon har definert fysisk inaktivitet som fremtidens store helseutfordring. Motorisert transport, stillesittende arbeid og fritidsaktiviteter, har ført til at fysisk inaktivitet er en av vår tids største helseutfordringer i den vestlige verden. Økende inaktivitet representerer

et betydelig helseproblem også i Norge, og derfor ønsker helsemyndighetene å sette fokus på bruk av fysisk aktivitet i forebygging og behandling. Fysisk aktivitet er av betydning for god folkehelse, både fysisk og mentalt. Nasjonalt er det et mål at folkehelse skal være et viktig hensyn i all areal- og samfunnsplanlegging. Fysisk aktivitet innebærer så mye mer enn bare målrettet trening, og favner derfor også om flere områder enn bare idrettsanleggene.

Eidsberg kommune skal:

- sikre folkehelseperspektivet i all areal- og samfunnsplanlegging.
- initiere og videreutvikle områder for uorganisert fysisk aktivitet for kommunens innbyggere, i egen kraft eller i samspill med frivilligheten lokalt.

2.3.2 Barn og unge

Barn og unge i Eidsberg kommune har i dag et mangfoldig fritidstilbud. Idrettslagene i kommunen tilbyr et variert tilbud innenfor fysisk aktivitet til barn og unge, og er viktige aktører i lokalsamfunnet vårt. Utfordringene i dag er derimot at mange barn og unge i økende grad blir inaktive, både i skole og fritid. Utvikling av folkehelseutfordringer som fedme, diabetes og lav motorisk utvikling har økt. I idrettsmeldingen 2014, utarbeidet av Eidsberg idrettsråd, kan vi lese at kun 50 % av elevene ved Eidsberg ungdomsskole mestrer øvelsen «stupe kråke», noe som gir oss en alarmerende tilbakemelding rundt barn og unges motoriske utvikling.

Antall timer med organisert fysisk aktivitet i skolen er begrenset. Norges Idrettsforbund har nedfelt som hovedsatsning at barn i skolealder må ha minst 1 time fysisk aktivitet pr. skoledag. For mange i dag har organisert idrett blitt eneste fysiske aktivitet, med unntak av kroppsøvingstimene på skolen. Frafallet i idretten er

derimot også stort, og størst er frafallet rundt 12-årsalder. Majoriteten av dette frafallet, ender opp med økt fysisk inaktivitet. I Folkehelseinstituttets retningslinjer av 2013, påpekes for første gang problematikken rundt stillesitting som egen sykdomsfremkallende faktor i et folkehelseperspektiv.

I gruppen "barn og unge" har vi i dag også ulike andre utfordringer knyttet til fysisk aktivitet. Vi ser en økende problematikk rundt kropp og kleskultur, men også kulturelle/ religiøse utfordringer. I Eidsberg kommune har vi også klare utfordringer knyttet til begrensede økonomiske ressurser hos innbyggerne i kommunen.

Eidsberg kommune skal:

- initiere, utvikle og gjennomføre et tverrfaglig prosjekt i samarbeid med frivillig sektor, med målrettede tiltak for å:
 - a. redusere frafallet av ungdom i idretten.
 - b. sikre deltakelse uavhengig av kulturell, sosial og økonomisk bakgrunn.
 - c. etablere og videreutvikle anlegg for uorganisert fysisk aktivitet for ungdom.
- være en konstruktiv tilrettelegger for idrettsbevegelsens barne- og ungdomsarbeid.

2.3.3 Anlegg

Østfold er i dag det fylket i Norge med størst underdekning på anlegg, sammen med Oslo. En utfordring for Eidsberg kommune, som majoriteten av kommunene i Østfold, er svak økonomi, noe som gjør det krevende i forhold til store anleggsinvesteringer. Dette igjen bidrar til få søknader om anleggsmidler. Østfold fylkeskommunes regionplan for fysisk aktivitet 2010-2014 gir oss følgende føringer i anleggsarbeidet:

«Planlegging av anlegg for idrett og friluftsliv skal gå inn som en naturlig del av planprosessen sammen med andre arealkrevende tiltak. Det må, i denne sammenhengen, legges vekt på nåværende og framtidig utbyggingsmønster når det gjelder boliger, skole, friområder og trafikkanlegg videre. En samlet oversikt over eksisterende anlegg og framtidige behov, i den enkelte kommune og region er viktig som grunnlag for samordnet anleggspolitikk.

Det er viktig å samordne planleggingen av frilufts- og idrettsanlegg i skog og mark, slik at en kan utnytte sammenfallende behov og ressurser. I denne sammenhengen vil sambruk og flerbruk være aktuelle stikkord.

Det må legges vekt på interkommunalt samarbeid på basis av regionale behovsvurderinger når det heretter skal gis støtte til bygging av større anlegg innenfor plan-perioden. Kulturdepartementet og Miljøverndepartementet har allerede gitt klare føringer for dette punktet.»

I Eidsberg kommune i dag har vi ulike anleggsutfordringer, bla. med å få anlagt et nytt svømmeanlegg som en viktig prosess fremover. Vi har i de senere år vært vitne til utformingen av Mysenelvaområdet, som i dag fremstår som en attraktiv og velfungerende tursti for rekreasjon og fysisk aktivitet. Slike turstinettverk i tilknytning til bomiljøene, samt grønne forbindelser ut til de omkringliggende friluftsområder, er ønsket videreutviklet.

Eidsberg kommune skal:

- innta både lokalt og regionalt/nasjonalt perspektiv i planlegging og etablering av anlegg for fysisk aktivitet.
- gjennom en utvidet styringsgruppe, og i samarbeid med idretten, planlegge, utvikle og oppgradere kommunens idrettsanlegg, for på en best mulig måte å sikre gode rammevilkår for idrett og folkehelsearbeid.
- I tråd med innstillingen fra den utvidede styringsgruppen sette av to alternative tomter til ny svømmehall ved Mysen Idrettspark og på Nordre Mysen som en del av skoletomt.

2.3.4 Sosiale møteplasser

Parker, lekeplasser, ball-løkker, nærmiljøanlegg og idrettsanlegg er alle viktige møteplasser for folk i alle aldersgrupper som ønsker å være ute og i fysisk aktivitet sammen med andre. Møteplasser som bygger på egenaktivitet og som i tillegg gir god voksenkontakt, er viktig for å sikre gode oppvekstvilkår for barn og unge. Slike møteplasser må fremstå som attraktive, og stiller krav til både teknisk kvalitet, mangfold av muligheter, tilgjengelighet og ikke minst til godt vedlikehold og renhold. Estetiske forhold, belysning og opplevelse av god sikkerhet er også viktig.

Et trygt lokalmiljø med gode sosiale møteplasser kan være med på å styrke tilhørigheten i nabolaget, og skape grobunn for gode opplevelser. Det er derfor viktig å sikre og videreutvikle møteplassene og stimulere til at de benyttes i større grad.

Eidsberg kommune skal:

- bidra til å skape og videreutvikle sosiale møteplasser som innbyr til fysisk aktivitet.
- arbeide for at møteplassenes egenart imøtekommer flere aldersgruppers behov, fremstår som attraktive og mangfoldige, og er tilgjengelige og sikkerhetsmessig forsvarlige.

2.3.5 Universell utforming

« Universell utforming er utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming.»

Universell utforming skal være en integrert del av en helhetlig utforming, og ikke en særtilrettelegging. Hovedmålet er å oppnå likestilling og deltakelse for personer med nedsatt funksjonsevne, ved å fjerne barrierer. Mens tilgjengelighet for funksjonshemmede kan oppnås gjennom spesielle løsninger, forutsetter universell utforming at hovedløsningen skal imøtekomme alle brukeres behov. Anlegg for idrett, friluftsliv og nærmiljø skal være tilgjengelig for alle. Det er imidlertid svært stor forskjell på den fysiske mestringsevnen hos de ulike brukergruppene. Dette må tas hensyn til, slik at vi har anlegg som kan gi alle brukergrupper et tilbud.

Kultur- og kirkedepartementets bestemmelser om tilskudd til anlegg for idrett og fysisk aktivitet, slår fast at idrettsanleggene som hovedregel skal være tilgjengelig for funksjonshemmede, både som tøtter, publikum, trener, dommer eller arrangementsteknisk personale. Departementet har også utgitt en egen veileder om universell utforming av idretts- og nærmiljøanlegg.

Når det gjelder naturområder er mange universelt tilgjengelige i dag, men informasjonen om dette er ofte ikke lett tilgjengelig.

Noen ganger er det svært enkle tiltak som skal til for å gjøre enda flere slike områder universelt tilgjengelige. F.eks. kan en tydelig kant mellom gress og turvei, uten hindringer som utstikkende greiner osv., fungere som ledelinje for personer med synshemming. Å finne den rette balansen mellom grad av tilrettelegging, estetikk, naturkvalitet og behov, kan i en del tilfeller være en utfordring.

Eidsberg kommune skal:

- ivareta universell utforming som integrert del av utforming av anlegg og områder for fysisk aktivitet.
- bidra til å utvikle og spre informasjon om universelt tilgjengelige naturområder i lokalsamfunnet.

2.3.6 Friluftsliv

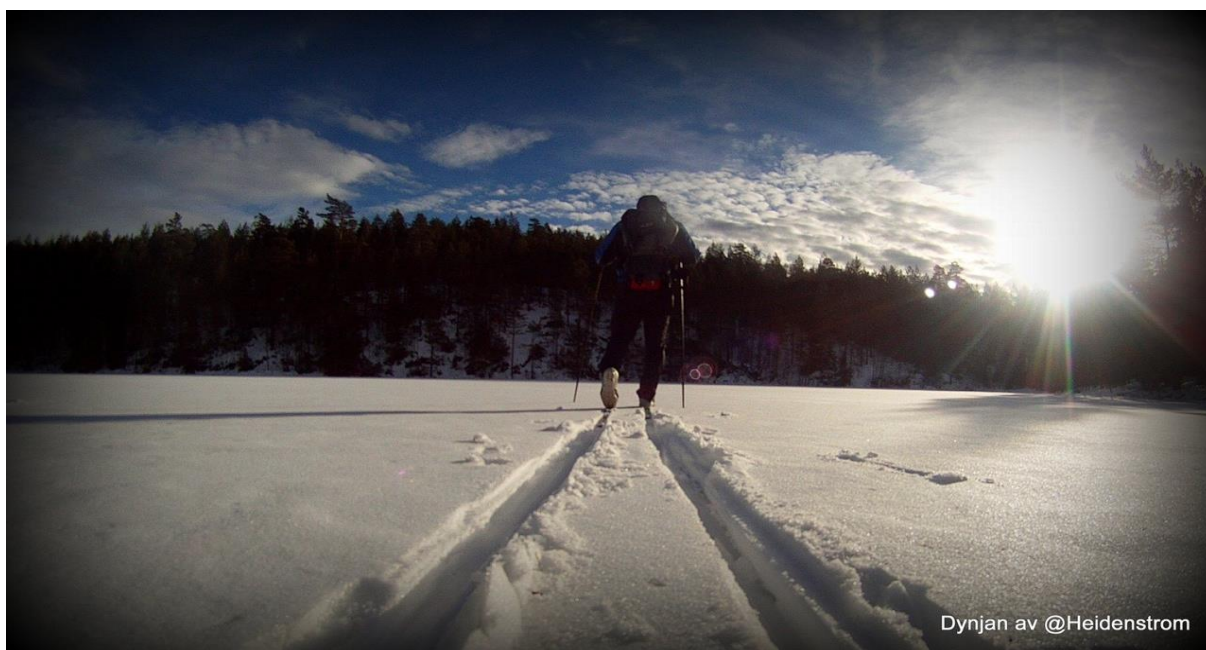
Eidsberg er rik på muligheter for friluftaktiviteter. *Skogsområdene i Trømborgfjella* gir flotte turmuligheter gjennom hele året, og med merkede turstier og fiskevann er dette et område som har noe å tilby både til barnefamilier og erfarne friluftsentusiaster. Også i umiddelbar nærhet til Mysen bysentrum er det flotte områder som innbyr til friluftaktiviteter. *Mysenelva* er et eksempel på dette, der tursti, raste- og fiskeplasser er opparbeidet gjennom dugnadsarbeid i avtale med grunneiere. *Høytorp fort* er et annet eksempel. Området eies av kommunen, og gir varierte muligheter for fysisk aktivitet og rekreasjon i umiddelbar nærhet til bybebyggelsen. I denne sammenhengen er det også naturlig å nevne *turløypene* som er opparbeidet rundt i kommunen på frivillig basis. Disse gir mulighet for både organiserte idrettsaktiviteter, rekreasjon og mosjon.

Som det også er beskrevet i pkt. 2.4.2 er det i dag en rekke lag og foreninger som er basert på friluftaktiviteter, og utfører et betydelig arbeid med *tilrettelegging* for dette, eksempelvis gjennom etablering, merking og vedlikehold av turstier og møteplasser, løypekjøring og kartproduksjon.

Eidsbergs muligheter for friluftsliv har et betydelig potensiale for aktiviteter og opplevelser, som virkemiddel for å styrke kommunens attraksjonskraft for besøkende og beboere, og som virkemiddel i folkehelsearbeidet. I så måte er det en utfordring å få flere brukere og nye brukergrupper til å benytte kommunens friluftsområder til fysisk aktivitet og mosjon. Flere brukergrupper innenfor samme område kan samtidig skape tilfeller av interessekonflikter. Lov om friluftslivet (Friluftsløven, 1957) beskriver i så henseende blant annet reglene for ferdsel og innskrenking av ferdselsretten.

Eidsberg kommune skal:

- gjøre kommunens friluftsområder synlige og tilgjengelige overfor publikum, både gjennom trykte og digitale medier, og forsterke effekten dette kan ha for å styrke kommunens attraksjonskraft.
- samarbeide med frivillig sektor om å etablere god skilting av bynære friluftsområder.
- bidra til å utvikle og spre informasjon om universelt tilgjengelige naturområder i lokalsamfunnet.

2.4 REGISTRERING AV FORENINGER/AKTIVITET/ANLEGG/OMRÅDER.

2.4.1 Lag og foreninger – organisert fysisk aktivitet.

Lag	Antall grupper	Antall medlemmer
Hærland IL :	2	238
Eidsberg skytterlag:	3	249
FIL Bamse:	1	40
OL Flaggtreff:	4	172
Slitu IF:	6	285
Trømborg IL:	3	288
Eidsberg IL:	4	353
Mysen IF:	6	796
Mysen Svømmeklubb	1	66
Mysen Tennisklubb	1	72
Kano Judoklubb	1	??
Mysen Innebandyklubb	1	62
Eidsberg Jeger og Fiskeforening	4	272
Mysen Pistollag	1	160
Eidsberg Rideklubb	1	45
Indre Østfold Modellflyklubb	1	52
Mysen Taekwondoklubb	1	25
HK Eidsberg	1	644
Sum	42	3819

De store idrettene er fotball og håndball, men i tillegg drives det friidrett, svømming, tennis, turn, orientering, ski, skyting, innebandy, sykling, trim/aerobic, barneidrett, terrengløp og kampsport.

2.4.2 Uorganisert fysisk aktivitet.

Den uorganiserte aktiviteten er vanskelig å beregne i omfang. Vi ser at det er aktivitet i nærmiljøanleggene, turstiene, Måsan aktivitetspark og Fjellaområdet. Det er mange lag og foreninger som har friluftsinnteresser og arbeider som *tilretteleggere*, f.eks:

- OL Flaggtreff
- Eidsberg Jeger og Fiskeforening
- 4H og bygdeungdomslag
- Grunneierlagene
- Mysen og omegn Røde Kors
- Indre Østfold Fugleforening
- Velforeningene og borettslag
- Mysenelvas venner
- Fjellas venner
- DNT Indre Østfold

Disse arbeider for at sine medlemmer og andre skal få mulighet til å dyrke sine friluftsinnteresser. De utfører et arbeide som kommer allmenheten til gode, både i boområdene og ute i skog og mark. Allmenhetens bruk av ski/turløyper er et eksempel på dette.

2.4.3 Registrering av anlegg og områder

2.4.3 Registrering av anlegg og områder

Følgende viser en oversikt over aktuelle idretts- og friluftsanlegg/områder i Eidsberg kommune. Bakerst i planen ligger det ved kart som viser anleggenes plassering.

IDRETTSANLEGG

1. Mysen Idrettspark – Eidsberghallen

Eidsberghallen inneholder 2 håndballflater, 60 m løpebane, styrkerom, garderober, lagerrom, kiosk, WC, klasserom, heis og personalrom. Anlegget består av to deler, Hall A (1997), og Hall B (1972).

Eier: Eidsberg kommune

Drift: Eidsberg kommune

Kategori: Flerbrukshall

2. Mysen Idrettspark – Uteområde

Anlegget består av 3 tennisbaner, grusbane fotball, 400 m løpebane(grus), lengdegrop, muligheter for kasteøvelser (friidrett), kunstgressbane fotball og klubbhus (Mysen IF). Området er opparbeidet i perioden 1981 – 2008.

Eier: Eidsberg kommune

Drift: Eidsberg kommune og banemannskap fra idretten, tennisanlegget driftes av tennisklubben

Kategori: Idrettsanlegg

3. Mysen Idrettspark – Mini Ekeberg

Flerbruksflate med gressdekke. Området etablert i 1997.

Eier: Eidsberg kommune

Drift: Eidsberg kommune (klipper gress)

Kategori: Idrettsanlegg

4. Måsen Idrettspark – Måsan

Måsan består av skatepark, sandvolleyballbane, scene og grøntområde. Området er etablert i perioden 2001-2006.

Eier: Eidsberg kommune

Drift: Eidsberg kommune(området)/ungdomsrådet

Kategori: Aktivitetsområde

5. Festiviteten - Svømmehall

Festiviteten svømmehall består av et 12,5 m basseng og et 8 m. basseng. Anlegget er etablert i 1957.

Eier: Eidsberg kommune

Drift: Eidsberg kommune

Kategori: Kulturhus

6. Høytorp Fort

Her er etablert tur-/ski-løype med kunstsneanlegg og lys (1999). og området inneholder også et stort rekreasjons-/friområde.

Eier: Eidsberg kommune

Drift: Eidsberg kommune

Kategori: Friluftsområde/skianlegg

7. Momarken Travbane

Topp moderne treningsanlegg for hest. Her arrangeres travløp, bilcross, utstillinger m.m.

Eier: A/S Momarken Travbane

Drift: A/S Momarken Travbane

Kategori: Hestesportanlegg

8. Eidsberg Stadion

Stadion består av gressbane fotball og grusbane fotball m/lys(banen islegges vinterstid). Området er etablert i perioden 1949-1990.

Eier: Eidsberg IL

Drift: Eidsberg IL

Kategori: Idrettsanlegg

9. Hærlund Stadion

Består av gressbane fotball som er etablert i 1950.

Eier: Hærlund IL

Drift: Hærlund IL

Kategori: Idrettsanlegg

10. Trømborg Stadion

Består av gressbane fotball og kunstgressbane(??) fotball m/lys. Her er også kiosklokaler og garderober. Området er etablert i perioden 1971 - 2014.

Eier: Trømborg IL

Drift: Trømborg IL

Kategori: Idrettsanlegg

11. Slitu Stadion

Stadion består av gressbane fotball, grusbane fotball og klubbhus. Området etablert i perioden 1961-1982.

Eier: Privat grunneier

Drift: Slitu IF

Kategori: Idrettsanlegg

TURLØYPER/ LYSLØYPER

12. Eidsberg – turløype med lys

Eier: Eidsberg IL – grunneiere: private og Statsskog

Drift: Eidsberg IL

Kategori: Turløype

13. Hærland – turløype med lys

Eier: Hærland IL

Drift: Hærland IL - skigruppa

Kategori: Turløype

14. Mysenelva – turløype

Eier: Mysenelvas venner (avtaler med grunneiere)

Drift: Mysenelvas venner

Kategori: Turløype

15. Trømborg – turløype med lys

Eier: Private grunneiere

Drift: Trømborg IL

Kategori: Turløype

16. Slitu – turløype med lys

Eier: Privat grunneier

Drift: Slitu IF

Kategori: Turløype

BARNESKOLER

17. Mysen skole

Av anlegg for fysisk aktivitet finnes her gymsal og et nærmiljøanlegg i form av skolegårdsinstallasjoner. Mysen skole ble bygd i 2003.

Eier: Eidsberg kommune

Drift: Eidsberg kommune

Kategori: Grunnskole

18. Hærland skole

På skolen finnes gymsal og ballbinge. Hærland skole ble bygd i 1967.

Eier: Eidsberg kommune

Drift: Eidsberg kommune

Kategori: Grunnskole

19. Kirkefjordingen skole

På skolen finnes gymsal, sandvolleyballbane (Eidsberg IL), ballbinge, flerbruksflate og klubblokaler (Eidsberg IL). Skolen er bygd 1965, uteområdet rehabilitert i 2013.

Eier: Eidsberg kommune

Drift: Eidsberg kommune

Kategori: Grunnskole

20. Tenor skole

På skolen finnes gymsal og ballbinge. Skolen ble bygd i 1960.

Eier: Eidsberg kommune

Drift: Eidsberg kommune

Kategori: Grunnskole

21. Trømborg skole

På skolen finnes gymsal, flerbruksflate og ballbinge. Skolen ble bygd i 1969, mens ballbingen kom opp i 2008.

Eier: Eidsberg kommune

Drift: Eidsberg kommune

Kategori: Grunnskole

UNGDOMSSKOLE

22. Eidsberg ungdomsskole

Eier: Eidsberg kommune

Drift: Eidsberg kommune

Kategori: Grunnskole

SKYTEBANER

23. Bråten

Skytebane for lerdue, jaktsti og klubbhus/skytterhus

Eier: Eidsberg jeger og fiskeforening

Drift: Eidsberg jeger og fiskeforening

Kategori: Skytebane

24. Eidsberg skytebane

Skytebane gevær og klubbhus med innedørs skytebane, og elektronisk skiveanlegg.

Eier: Eidsberg kommune/Eidsberg skytterlag

Drift: Eidsberg skytterlag

Kategori: Skytebane

25. Korterudmyra pistolbane

Pistolbaneanlegg med elektronisk skiveanlegg.

Eier: Mysen pistollag

Drift: Mysen pistollag

Kategori: Skytebane

MODELLFLYPASS

26. Indre Østfold modellflyplass

Området består av modellflyplass og klubbhus.

Eier: Privat grunneier

Drift: Indre Østfold modellflyklubb

Kategori: Modellflyplass

SPORTSHYTTER

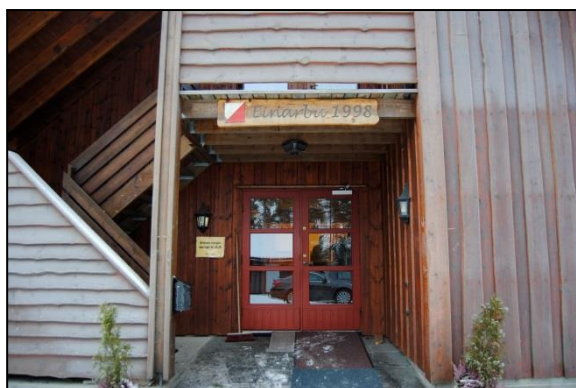

27. Arnbjørnrud.

Eier: Mysen mannskor

Drift: Mysen mannskor

Kategori: Sportshytte

28. Einarbu

Området inneholder flere sportshytter og et treningsanlegg for orientering.

Eier: OL Flaggtreff

Drift: OL Flaggtreff

Kategori: Sportshytte

29. Søndagsskolehytta

Søndagsskole og ligger fint og usjenert til ved søndre Ertevang i Trømborgfjella, sør-øst for Mysen.

Eier: Trømborg søndagsskole

Drift: Trømborg søndagsskole

Kategori: Sportshytte

SAMFUNNSHUS

30. Kirkeby grendehus

Samfunnshus innviet i 1982.

Eier: Kirkeby grendehus

Drift: Kirkeby grendehus

Kategori: Samfunnshus

31. Foreningshuset Slitu

Samfunnshus innviet i 2012.

Eier: Slitu Dansen og Slitu IF

Drift: Slitu Dansen og Slitu IF

Kategori: Samfunnshus

32. Bøndernes hus Hærland

Samfunnshus oppført i 1932.

Eier: Bøndernes hus Hærland SA

Drift: Bøndernes hus Hærland SA

Kategori: Samfunnshus

BOOMRÅDER/ NÆRMILJØANLEGG

Opplysninger basert på registrering i www.idrettsanlegg.no.

33. Birkelunden - balløkke

34. Bøfeltet

35. Eidsberg stasjon

36. Funderudparken

37. Kildeveien

38. Kirkåsparken

39. Mortenstua leke-/samværs plass

40. Mysen Frisbeepark

41. Opsahl

42. Planteskoleveien – balløkke

43. Rugdeveien - balløkke

44. Rådyrveien - balløkke

45. Toppen

46. Vesteng

47. Østereng

48. Østre Skogteig

ORIENTERINGSKART

	Kategori	Målestokk	Eier
49. Brattfoss - 2004	O-kart	1:10.000	Flaggtreff
50. Dynjan - 1994	O-kart	1:10.000	Flaggtreff
51. Einarbu - 2004	O-kart	1:10.000	Flaggtreff
52. Hekollen - 1994	O-kart	1:10.000	Flaggtreff
53. Høytorp Fort - 1998	O-kart	1:10.000	Flaggtreff
54. Mysen/Slitu - 2002	O-kart	1: 7:500	Flaggtreff
55. Nordskogen - 1986	O-kart	1:10.000	Flaggtreff
56. Røysås - 2004	O-kart	1:10.000	Flaggtreff
57. Sameia - 2002	O-kart	1:10.000	Flaggtreff
58. Slora - 1994	O-kart	1:10.000	Flaggtreff
59. Svarverud - 1986	O-kart	1:10.000	Flaggtreff
60. Sydrunden - 1992	O-kart	1:10.000	Flaggtreff

IDRETTS- OG FRILUFTSOMRÅDER

I tillegg til idretts- og friluftsanleggene er det en rekke større og mindre friluftsområder i kommunen. Disse dekker større områder, og er vanskelig å punktfeste i kart. Nummeret refererer til sentrale punkter i områdene.

	Kategori	Eier
61. Glommaområdet	Friluftsområde	Privat
62. Lundebyvannet	Badeplass	Privat
63. Moseby	Friluftsområde	Eidsberg kommune
64. Mysenområdet	Friluftsområde m/tursti	Privat og Eidsberg kommune
65. Nordre Stang Varde	Utsiktstårn	Privat
66. Opsahlåsen	Friluftsområde m/tursti	Eidsberg kommune
67. Skjørshammer brygge	Friluftsområde/fiske	Privat
68. Susebakke-Einarbu	Friluftsområde m/tursti og utsiktstårn	Privat
69. Trømborgfjella	Friluftsområdet/turkart	I hovedsak private. Noe servitutbelagt område.
70. Vandug/Østereng skog	Friluftsområde m/tursti	Privat og Eidsberg kommune
71. Sameia	Friluftsområde m/tursti	Privat

Turfotograf: Jostein Heidenstrøm

2.5 LANGSIKTIGE BEHOV FOR TILTAK – ANLEGG OG OMRÅDER.

2.5.1 Langsiktige behov, anlegg/områder – 12 års periode

I 2016 vedtok kommunestyret «Innholdsplan for Mysen idrettspark», som grunnlag for den reguleringsprosessen vi nå er inne i. Med dette som bakgrunn er det flere anleggsalternativer tilknyttet grusbanen i kap 2.5.2 som ikke er å finne i den vedtatte innholdsplanen. I forbindelse med forrige rullering ble de anleggsalternativene for grusbanen i Mysen idrettspark som ble valgt bort i vedtaket om Innholdsplan også fjernet fra kommunedelplanen. De ulike alternativene for området rundt Eidsberghallen ble beholdt i påvente av endelig reguleringsplan for området. Dette er viderført ved denne rulleringen, i og med at reguleringsarbeidet ikke er ferdigstilt ennå. Ut over dette har lag og foreninger hatt mulighet til å gi innspill om sine behov og planer. Fristen for å melde behov og tiltak inn til rullering har vært satt til 15. april, i henhold til avtale mellom kommunen og Eidsberg idrettsråd.

Ut over dette har lag og foreninger hatt mulighet til å gi innspill om sine behov og planer. Fristen for å melde behov og tiltak inn til rullering var 15. april 2017, i henhold til avtale mellom kommunen og Eidsberg idrettsråd.. Alle innspill er å finne i kapittel 2.5.2. I forbindelse med rulleringen er det også foretatt en revidering og undersøkelse med lag og foreninger, om hvorvidt det er tiltak som skal fjernes eller endres.

Tabellen viser fremtidige ønsker og behov, men er ikke å regne som en prioritert oversikt. Anlegg som krever kommunal finansiering må gis økonomisk prioritet gjennom vedtak i kommunestyret i forbindelse med behandling av økonomiplan, budsjettvedtak eller enkeltvedtak.

Alle prisestimer oppgis med forbehold om endringer.

2.5 LANGSIKTIGE BEHOV FOR TILTAK – ANLEGG OG OMRÅDER.

2.5.1 Langsiktige behov, anlegg/områder – 12 års periode

I 2016 vedtok kommunestyret «Innholdsplan for Mysen idrettspark», som grunnlag for den reguleringsprosessen vi nå er inne i. Med dette som bakgrunn er det flere anleggsalternativer tilknyttet grusbanen i kap 2.5.2 som ikke er å finne i den vedtatte innholdsplanen. I forbindelse med forrige rullering ble de anleggsalternativene for grusbanen i Mysen idrettspark som ble valgt bort i vedtaket om Innholdsplan også fjernet fra kommunedelplanen. De ulike alternativene for området rundt Eidsberghallen ble beholdt i påvente av endelig reguleringsplan for området. Dette er viderført ved denne rulleringen, i og med at reguleringsarbeidet ikke er ferdigstilt ennå.

Ut over dette har lag og foreninger hatt mulighet til å gi innspill om sine behov og planer. Fristen for å melde behov og tiltak inn til rullering har vært satt til 15. april, i henhold til avtale mellom kommunen og Eidsberg idrettsråd.

Ut over dette har lag og foreninger hatt mulighet til å gi innspill om sine behov og planer. Fristen for å melde behov og tiltak inn til rullering var 15. april 2017, i henhold til avtale mellom kommunen og Eidsberg idrettsråd.. Alle innspill er å finne i kapittel 2.5.2. I forbindelse med rulleringen er det også foretatt en revidering og undersøkelse med lag og foreninger, om hvorvidt det er tiltak som skal fjernes eller endres.

Tabellen viser fremtidige ønsker og behov, men er ikke å regne som en prioritert oversikt. Anlegg som krever kommunal finansiering må gis økonomisk prioritet gjennom vedtak i kommunestyret i forbindelse med behandling av økonomiplan, budsjettvedtak eller enkeltvedtak.

Alle prisestimer oppgis med forbehold om endringer.

2.5.2 Tabell for langsiktige behov for anlegg og områder, uprioritert liste

N = Nærmiljøanlegg, I = Idrettsanlegg, F = Friluftsanlegg, R= Regionalanlegg

Nr.	Kat.	Anleggstype	Eier/driver	Areal	Investering	Mva	Låne- behov	Kommune forventet	Spillemdl. forventet	Årlig finanskost	Årlig driftsutg	Planlagt byggeår	Kommentarer
				BTA	eks. mva								
1	I	Svømmehall v/ Eidsberghallen	Eidsberg kommune	3106 m ²	116 mill *	29 mill **	99 mill **		18 mill ***			2019-2020	Svømmehallen er under prosjektering, og alle tall må tas med forbehold om usikkerhet og de forhold som er kjente pr 14. mai 2018: * Inkl MVA – 145 mill Eks MVA – 116 mill ** Anslag basert på totalramme – 145 mill. *** Beregning av spillemidler, spesifisert: - Treningsbasseng - 1/3 eller max 16,5 mill. - Heve-/senkebunn - 1/3 eller max 1 mill. - Garderober: - 1/3 eller max 500.000 Bassenget er stort nok som konkurransebasseng, men arealer i tilknytning til basseng er for små. Pågående dialog med kulturdepartementet. I tillegg kan følgende tiltak utløse spillemidler dersom de iverksettes: - Sikkerhetsutstyr/overvåk: - 1/3 eller max 700.000 - Rullestolrampe - 1/3 eller max 200.000.
2	I	Flerbrukshall m/ kjeller	Eidsberg kommune		70 mill	17,5 mill	50 mill		20 mill				Potensielt samarbeid med Østfold fylkeskommune.
3	I	Tribuner og garderober ved kunstgressbanen	Mysen IF										
4	I	Rehabilitering av kunstgress – Mysen stadion	Eidsberg kommune/ MIF		2,1 mill			1,4 mill	700 `			2019	
5	I	Hall for racket-idretter	Mysen Tennisklubb		17,9 mill.	3,1 mill	7,8 mill*	1 mill	5,7 mill		800 `	2018-2019	* Inkl MVA (Lån -MVA=4,6 mill)
6	I/R	Fotballhall	Regionanlegg		50 mill								Flerbrukshall med næring og kultur.
7	I/R	Ishall	Regionanlegg		60 mill								Plassering på Brennemoen.
8	I/R	Motorsportanlegg	IØ Motorsport	200000	60 mill.		5-10 mill.		30 mill.	1 mill.	3 mill.	2019	Komplett motoranlegg for 7-11 ulike motorgrener. Interkommunalt.
9	N	Helårsløype med bro - Høytorp Fort	Eidsberg kommune		4 mill		3 mill		1 mill	200-100 `	40 `		
10	N	Skileikområde – Høytorp Foryt	Private/Skiteamet m.fl.										
11	I	Etablere sykkelanlegg - Høytorp fort	MIF sykkelgruppe										

Nr.	Kat.	Anleggstype	Eier/driver	Areal	Investering	Mva	Låne-	Kommune	Spillemdl.	Årlig	Årlig	Planlagt	Kommentarer
				BTA	eks. mva		behov	forventet	forventet	finanskost	driftsutg	byggeår	
12	I	Anlegg for fri-idrett og fotball m/ lys	Eidsberg kommune/ FIL Bamse/ EIR		12,75 mill	3,37 mill	8,75		4 mill			2019-2020	Fotball - Kunstgressbane 64x100 m (11-er) Fri-idrett Fast dekke på løpebane (4 stk 100m og 2 stk 400m), lengde-grop (normalhopp + 3-steg), område for høydehopp, kast med kule Kostnads kalkyle basert på Eventyrøy idrettsanlegg 2016.
13	I	Tribuner v/ grusbanen	Eidsberg kommune/ FIL Bamse		1 mill								
14	N	Utbedring av traseer i lysløypa	Trømborg IL	1,5 km	400 `								
15	N	Utskifting av lys i lysløypa ved Myrås	Hærland IL		1,4 mill				700 `			2018	Tilsagn om spillemidler gitt for 2018.
16	N	Sanitæranlegg skihytta ved Myrås	Hærland IL										
17	N	Lyssetting av helsestien	Mysenelvas venner	3,2 km	850 `							2016-2019	1/3 ferdigstilt pr juni 2018 1/3 ferdig høsten 2018 1/3 planlagt 2019
18	I	Renovering klubbhus Mysen IF	Mysen IF										
19	I	Klubbhus ved fotballbanen, utvendig rehabilitering	Hærland IL										Banen er i kommuneplanen foreslått flyttet til Hærland skole.
20	I	Ny fotballbane og klubbhus	Slitu IF										Ved evt næringsutvikling på eksisterende anlegg. Kunstgressbane 64x100 m
21	N	Asfaltering av skøytebane ved stadion	Trømborg IL		300 `							2019	
22	N	Ballbinge – Eidsberg Ungdomsskole	Eidsberg kommune		500 `								
23	N	Nærmiljøanlegg Mysen skole	Eidsberg kommune										
24	N	Sti/løypetrase mellom Eidsberg st. og Trømborg lysløype	Eidsberg stasjon vel		525`	75`		300`	100`			2019	Prosjekt meldt inn via Grendeutviklingsmidler

Nr.	Kat.	Anleggstype	Eier/driver	Areal	Investering	Mva	Låne-	Kommune	Spillemdl.	Årlig	Årlig	Planlagt	Kommentarer
				BTA	eks. mva		behov	forventet	forventet	finanskost	driftsutg	byggeår	
25	N	Parkouranlegg Kirkefjeringen skole	Eidsberg Kommune/ FAU ved Kirkefjeringen		500`			200`				2018-2019	
26	N	Nærmiljøanlegg, Mysen torg	Eidsberg kommune										
27	I	Nærmiljøanlegg, Måsan	Eidsberg kommune		4,46 mill	1,1 mill		1,9 mill	2 mill			2017-2018	Iht tiltaksplan Måsan
28	I	Eidsberg skytebane	Eidsberg skytterlag	120 m²	205`	35`	-	-	80`	-	10`	2018	Flytting av skyteskiver, to nye elektriske skiver og monitører for 200 meters hold
29	I	Nye treningslokaler	Kano Judoklubb										Leier i dag lokaler privat. Har behov for bedre egnete lokaler.
30	I	Sikkerhetsgjerdet ved flyplassen på Fossum	Indre Østfold Modellflyklubb									2019	
31	I	Nytt skyteanlegg	Eidsberg JFF		34 mill.								Pågående sak med Statens Vegvesen og Eidsberg kommune.
32	N	Bocciabanen – utskiftning av dekke	Eidsberg kommune		200`								Etter innspill fra Bocciaklubben 2017
33	I	Kampsportanlegg	Eidsberg kommune										Etter innspill fra EIR 2017
34	I	Orienteringskart	OL Flaggtreff/ IØOK										Relevant ifbm O-VM i Østfold 2019. Det lages program for kart for alle kommuner.
35	I	Orienteringskart	OL Flaggtreff	8 km²	399`				119`			2019	
36	I/N	Mysen idrettspark	Eidsberg Kommune/ SMIP		1 mill				250`				Aktivitetssoner. Mindre nærmiljøtiltak som kommer frem ifm arbeidet med områdereguleringsplanen, eksempelvis hinderbane, utendørs apparater og aktivitetssoner.
37	I/N	Nærmiljøanlegg tilknyttet grendeskolen	Eidsberg kommune m.fl										Kommunestyret har avsatt 1 mill årlig til å styrke aktivitet i grendene. Dette kan også inkludere idretts- og nærmiljøanlegg.
38	F	Friluftsanlegg	Eidsberg kommune m.fl										Det er vedtatt større interkommunalt engasjement i friluftssatsinger, eksempelvis rettet mot Fjella, Hæra og utsiktstårn.
39	I/N	Anlegg for flerbuktsaktiviteter, Momarken arena	Momarken arena										

Kommunedelplan for kultur, kulturminnevern, idrett og friluftsliv – 2015-2018

Vedtatt i Eidsberg kommunestyre - juni 2018

2.6 PRIORITERT HANDLINGSPROGRAM 2017 – 2020

2.6.1 Kommentarer til handlingsprogrammet

Kommunedelplanens handlingsprogram (pkt. 2.6.2) er en tabell som viser kommunens prioritet når det gjelder utbygging og rehabilitering av anlegg og områder for fysisk aktivitet. Det bør være konkrete planer om fullføring eller igangsetting i planperioden. Anlegg som søker spillemidler er gitt prioritet.

Programmet rulleres årlig sammen med langtidsprogrammet (§6). Dette gjøres i god tid før behandling av spillemiddelsøknadene. Programmet oversendes fylkeskommunen sammen med spillemiddelsøknadene. Dersom det ikke foreligger noen spillemiddelsøknader skal likevel programmet oversendes til fylkeskommunen. Fylkeskommunen bruker programmet i sitt arbeid med fylkesdelplan for fysisk aktivitet.

Alle prisestimer oppgis med forbehold om endringer.

2.6.2 Tabell, handlingsprogram for anlegg og områder for fysisk aktivitet - Handlingsprogram

Finansieringskilder: K = Kommunale midler (I) = Idrettsanlegg
 S = Spillemidler (N) = Nærmiljøanlegg
 P = Private midler (F) = Friluftsanlegg
 M= MVA (R) = Regionalanlegg

Tabellen inneholder de tallene som er tilgjengelig. Handlingsprogrammet – tabell 2.6.2, skal rulleres i juni 2018.

Prioritet	Nr	Kat	Anlegg	Kostnad Beløp i 1000 inkl mva	Planlagt oppstart - Finansiering							
					2018				2019			
					K	S	P	M	K	S	P	M
1	1	I	Svømmehall	145 000					99 000	18 000	-	29 000
2	2	I	Hall for racket-idretter – Mysen tennisklubb (Usikkert oppstartsår – 2018/2019)	17 882	1000	5 700	8 100	3 100	1000	5 700	8100	3 100
3	27	N	Nærmiljøanlegg Måsan	5 500	1 900	2 000	500	1 100				
4	36	N	Aktivitetssområder, Mysen idrettspark	1 250	-	250	750	250				
5	15	N	Utskifting av lys i lysløypa ved Myrås – Hærland IL – Søkt spillemidler i 2017.	1 400		700	700	350				
6	28	I	Eidsberg skytebane Flytting av skyteskiver, to nye elektriske skiver og monitorer for 200 meters hold	240					-	80	125	35
7	24	N	Sti/løypetrase mellom Eidsberg st. og Trømborg lysløype	525					300	100	50	75
8	20	I	Slitu - Kunstgressbane 64x100 m og klubbhus	ukjent	Erstatning av eksisterende klubbhus og anlegg ved eventuell næringsutvikling på eksisterende anlegg. Ikke kostnadsberegnet							
9	31	I	Nytt skyteanlegg – Eidsberg JFF	34 000	Pågående drøfting mellom Statens vegvesen og EJFF, som må avklares før tiltaket kan tidfestes.							
10	4	I	Rehabilitering av kunstgress – Mysen stadion	2 625					2 100	700		525
11	25	N	Parkouranlegg Kirkefjæringen skole	600					200	200	200	125
12	3	I	Tribuner og garderober ved kunstgressbanen – Mysen IF	6 000					0	2500	4500	1250
13	5 (2017)	I	Undervarme Mysen stadion – kunstgress	1 111	0	296	593	222				

2.6.3 Prioritert liste, tiltak med spillemiddelsøknader

1. Svømmehall v/ Eidsberghallen – Eidsberg kommune
2. Hall for racket-idretter – Mysen tennisklubb
3. Nærmiljøanlegg – Måsan – Eidsberg kommune
4. Aktivitetsområder Mysen idrettspark – Eidsberg kommune/ SMIP
5. Utskifting av lys i lysløypa ved Myrås – Hærland IL
6. Eidsberg skytebane – flytting av skyteskiver, to nye elektriske skiver og monitorer for 200 m hold Sti/ løypetrase mellom Eidsberg stasjon og Trømborg lysløype
7. Slitu – kunstgressbane 64x100 m og klubbhus
8. Rehabilitering av kunstgress, Mysen stadion – Eidsberg kommune
9. Parkouranlegg - Kirkefjeringen skole – FAU Kirkefjeringen
10. Tribuner og garderober ved kunstgressbanen – Mysen IF
11. Undervarme Mysen stadion, kunstgress

2.6.4 Prioritert liste med annen offentlig og privat finansiering

1. Nytt skyteanlegg for EJFF
2. Fleridrettshall – ishall
3. Fleridrettshall – fotball
4. Momarken arena – anlegg for flerbruksaktiviteter

2.6.5 Drift og vedlikehold

- a) Kommunen står for drift og vedlikehold av de kommunalt drevne idretts- og friluftsanleggene innenfor rammene i de årlige budsjettene.
- b) Det er inngått avtale med Mysen Tennisklubb når det gjelder drift og vedlikehold av utendørs tennisanlegg.
- c) Det er inngått avtale med Mysen IF om drift og vedlikehold av aktivitetsanlegg på nordsiden av Mysen skole.
- d) Det er også inngått avtale når det gjelder tilsyn og kioskdirift i Eidsberghallen på ettermiddager, kvelder og i helger.

KULTUR

«Et hvert samfunn trenger rom og stimulans for utvikling og kreativitet. I en motivert og engasjert befolkning ligger mye energi og ressurser. Et aktivt og kreativt kulturliv gir glede, overskudd og god helse. Deltakelse i frivillig arbeid og i frivillige organisasjoner gir mening for den enkelte og er viktige bidrag til fellesskapet.»

Kommuneplan for Eidsberg 2015-2027, Samfunnsdelen, Punkt 8. Kultur, Idrett og friluftsliv

3.1 MÅL

Den overordnede målsettingen for Eidsberg kommunes kulturvirksomhet er:

- å styrke kommunens attraksjonskraft for beboere, besøkende og næringsdrivende med en aktiv kulturvirksomhet som sentralt virkemiddel.
- å videreutvikle og legge til rette for et mangfoldig og inkluderende kultur- og fritidstilbud for både innbyggere og tilreisende.

Eidsberg kommunes kulturvirksomhet skal planlegges og drives i tråd med det til en hver tid gjeldende lovverket, de statlige og regionale føringene, og Eidsberg kommunes visjoner.

3.2. DEFINISJON AV BEGREPER

Kulturvirksomhet

- skape, produsere, utøve, formidle og distribuere kunst- og andre kulturuttrykk,
- verne om, fremme innsikt i og videreføre kulturarv,
- delta i kulturaktiviteter
- utvikle kulturfaglig kunnskap og kompetanse.

Kulturnæring

Kulturaktiviteter som har inntekter fra publikum, og som benytter betalt arbeidskraft. Dette er næringer som fremstiller kommersialiserte uttrykk som kommuniserer gjennom estetiske symboler, tegn, bilder, farger, bevegelser, former, lyder og fortellinger.

Kulturbasert næring

Bedrifter og aktiviteter som indirekte har økonomisk gevinst av kulturaktivitet.

Kreativ næring

Virksomheter som benytter kulturelle uttrykk i sine produksjoner.

3.3 INNSATSOMRÅDER OG MÅL

Kommunens kulturfaglige innsatsfelt rettes inn mot fem hovedutfordringer;

- å realisere potensialet i Kulturtorget
- å utvikle Høytorp fort
- å sikre godt og stimulerende samarbeid med frivillig sektor
- å bidra til å skape et attraktivt Mysen bysentrum
- å fremme etablering av kulturnæringer, kulturbaserte og kreative næringer i kommunen.

I denne delen vil vi utdype utfordringene videre, og beskrive de mål kommunen skal arbeide etter for å møte dem.

3.3.1 Å realisere potensialet i Kulturtorget

Kulturtorget ligger midt i Mysen sentrum, inkluderer Festiviteten, biblioteket og gamle Mysen skole, og eies og drives av Eidsberg kommune. Området med dens bygninger er Mysens sentrale møteplass og hovedarena for kommunens kulturarrangementer byen. I dag rommer Kulturtorget følgende kulturelle tilbud:

- Kulturscener
 - Festiviteten scene – 400 tilskuere
 - Store Festsal – 200 tilskuere
 - Utendørsarena – 1600 tilskuere
- Kino
- Kulturskole
- Galleri
- Folkebad
- Eidsberg folkebibliotek
- Øvingslokaler for lokalt musikkliv
- Kulturbasert næring
- Ungdomskultursenter– vedtatt lokalisert til Kulturtorget.

Utfordringen om å realisere potensialet i Kulturtorget peker på at det er betydelig rom for økt aktivitetsnivå av mangfoldige kulturtilbud i denne infrastrukturen. Kulturtorget skal være en naturlig møteplass og arena for kommunens kulturliv, frivillig sektor, næringsliv og kunstmiljøer. Et økt aktivitetsnivå vil skape synergier i og rundt Kulturtorget, og være stimulerende både for kommunens kulturliv og Mysen som bysentrum.

Utfordringen peker videre på muligheten for å utvikle den bygningsmessige strukturen videre med nytt innhold og enda mer mangfoldige tilbud. Det er et uforløst potensiale på Kulturtorget som lokasjon for variert kulturbasert næring, og økt etablering av dette vil bidra til å skape et attraktivt regionalt knutepunkt for kulturvirksomhet og kulturopplevelser.

En stor andel av aktivitetene på Kulturtorget i dag er rettet mot barn og unge. Kulturskolen, ballettskolen, bibliotek, bad og kino trekker ukentlig flere hundre unge mennesker hit. Kulturskolen har et av landets ledende scenekunsttilbud for barn og unge, og fyller en regional funksjon som arena for ung scenekunst. Kulturtorgets rolle som møteplass og arena for de unges deltakelse og utvikling gjennom kulturlivet skal videreutvikles og styrkes gjennom en aktiv, produktiv og faglig sterk kulturskole, Ungdomskultursenteret, og helhetlige tilbud som involverer og engasjerer.

3.3.1.1 Kulturtorget som arena og møteplass

Med henblikk på kommunens omdømme og attraksjonskraft, er arrangementsnivået ved Kulturtorget et sentralt virkemiddel. Disse arrangementene bidrar til å gi et økt tilbud til innbyggere og besøkende, oppfylle Kulturtorgets rolle som sentral møteplass, til direkte og indirekte verdiskaping i lokalsamfunnet, og synergier i tråd med prinsippet om at aktivitet skaper meraktivitet.

Kulturtorget skal:

- gjennom sin kulturvirksomhet initiere og hel- eller delprodusere arrangementer av god kvalitet og egenart for å sikre arenaen et attraktiv aktivitetsnivå på en bærekraftig måte.
- samarbeide med frivillig og privat sektor omkring arrangementene der det er hensiktsmessig.
- arbeide aktivt for å mobilisere eksterne produsenter og frivillig sektor til å benytte Kulturtorget som arena for sine arrangementer.

3.3.1.2 Eidsberg kulturskole

Eidsberg kulturskole er kunstpedagogisk innholdsleverandør på Kulturtorget, og bidrar til å gi barn og unge i lokalsamfunnet og regionen muligheten til å utvikle og uttrykke seg innenfor faglig sterke rammer. Kulturskolen skal bevare og videreutvikle sin posisjon som en av de fremste kulturskolene på nasjonal basis innenfor scenekunsthagene, og bidra til positiv omdømmebygging med sine produksjoner.

Eidsberg kulturskole skal:

- gi kunstfaglig solid undervisning i faglig sterke rammer, gjennom et fagtilbud med fleksibilitet og tilpasningsevne i henhold til etterspørselen lokalt.
- fylle en regional rolle som kompetansesenter for scenekunst i kulturskolen, med et stimulerende fagmiljø, og med sceniske presentasjoner som sentralt pedagogisk virkemiddel.
- gjennom å beholde virksomheten samlokalisert på Kulturtorget, sikre et sterkt fagmiljø for både elever og lærere.

3.3.1.3 Ungdomskultursenter

Eidsberg kommune skal iht til sak 13/972 etablere et attraktivt og involverende aktivitetstilbud for ungdom på Kulturtorget. Tilbudet skal fremstå som mangfoldig og aktiviserende, der ungdommen involveres gjennom å være medskapende og deltakende i å drive og videreutvikle innholdet. Ungdomskultursenteret eies og drives av kommunen, med de ulike avdelingene innen kultur som tverrfaglige bidragsytere til innholdstilbudet. Det er et grunnleggende prinsipp for tilbudet å legge til rette for at ungdommene skal være aktive, deltakende og skapende gjennom varierte uttrykksformer og fleksibelt innholdstilbud.

Ungdomskultursenteret skal:

- etableres som et attraktivt, trygt og involverende fritidstilbud for ungdom.
- legge til rette for aktivitet, deltakelse og kreativitet.
- være en sentral aktør i å utvikle ungdomskulturen lokalt og regionalt gjennom å initiere og gjennomføre arrangementer.

3.3.1.4 Eidsberg bibliotek

Eidsberg bibliotek representerer et av de største brukertilbudene ved Kulturtorget, og har etter etableringen i nye lokaler hatt en sterk vekst i antall besøkende og utlån. Biblioteket skal være en moderne og brukerorientert møteplass og kunnskapsbedrift. Informasjons- og mediestrukturen i samfunnet er under kontinuerlig endring, for eksempel gjennom innføringen av e-bøker, og Eidsberg bibliotek skal ha en oppdatert og tilpasset mediesamling og håndtere moderne formidlingsformer for å imøtekomme dette. Det stilles samtidig nye krav til biblioteket som arena for debatt og meningsutveksling, og Eidsberg bibliotek skal planlegge og iverksette tiltak for å innfri disse kravene.

Eidsberg bibliotek skal:

- være en moderne kunnskapsformidler med en oppdatert mediesamling
- være lokalsamfunnets primære arena for offentlig debatt og meningsutveksling.
- være tilpasningsdyktig, ut i fra endringer i samfunnets krav tilknyttet tilgjengelighet, innhold, utlåns- og formidlingsformer.

3.3.1.5 Galleri Festiviteten

Galleri Festiviteten er kommet i stand gjennom et partnerskap mellom kommune, frivillighet og næringsliv, og skal være Kulturtorget's primære arena og møteplass tilknyttet visuell kunst. En av galleriets primære oppgaver er å eksponere verker av Reidar Aulie, og å gjøre kunst tilgjengelig for barn og unge. Galleriet drives i partnerskap med Eidsberg Sparebank og Eidsberg Kunstforening etter fireårig samarbeidsavtale, signert våren 2014.

Galleri Festiviteten skal:

- være en sentral møteplass og arena i tilknytning til billedkunst.
- bidra til formidling og eksponering av Reidar Aulies verker.
- formidle varierte og mangfoldige visuelle uttrykk til ulike generasjoner.

3.3.1.6 Festiviteten kino

Kino er det eldste tjenestetilbudet ved Kulturtorget, og fyller en viktig funksjon som inkluderende møteplass, innholdsleverandør og kontinuitetsbærer i denne strukturen. Kinodrift innebærer utfordringer knyttet til teknologisk og program- og markedsmessig utviklingsarbeid. Som nærkino har det avgjørende betydning å komme frem til en bærekraftig drift. Dette innebærer tilpassete teknologiske investeringer, en effektiv driftsform og offensiv markedsføring med vekt på å fylle ledige markedsposisjoner, og skape eierfølelse hos det lokale publikummet. Kinoens rolle som møteplass innebærer også en offensiv tilnærming til å utvide antallet brukergrupper, og å samarbeide med frivillig sektor omkring nye tilbud. Eksempler på dette kan være seniorkino og filmklubb.

Festiviteten kino skal:

- gjennom sin drift fylle en viktig funksjon som inkluderende møteplass og innholdsleverandør på Kulturtorget.
- gjøre driften bærekraftig gjennom effektive arbeidsformer, tilpasset teknologisk utvikling, målrettet programmering og effektiv markedsføring.
- bidra til et variert og kvalitativt kulturtilbud, gjennom sin egenart og arrangementer som eksempelvis Mysen Filmfestival.

3.3.1.7 Festiviteten bad

Bygging av nytt svømmeanlegg vil i løpet av planperioden være påkrevd, jfr rapport vedr. Festiviteten Bad. Et nytt folkebad bør inneholde et 25 meters basseng og et mindre opplæringsbasseng. Betydningen av denne investeringen er stor ut i fra perspektivene tilknyttet idrett, folkehelse, svømmeopplæring og som bidrag til å styrke kommunens attraksjonskraft.

Kommunestyret skal vedta plassering av et folkebad gjennom sin behandling av kommuneplanens arealdel.

3.3.2 Å utvikle Høytorp fort

Høytorp Fort er Norges største innlandsfestning. Den eies, drives og vedlikeholdes i dag av Eidsberg kommune. Det er nedsatt egen styringsgruppe for fortet. Det er i dag et relativt bredt mangfold av innhold og aktiviteter på fortet, som blant annet:

- Festningsverket
- Foreningen for Høytorp Fort
- Restaurant
- Kunsthåndverkere.
- Skiløyper og Høytorp Ski-team
- Flere årlige aktivitetsdager og arrangementer
- Turløyper og Folkehelsestien

Høytorp fort har i seg selv et attraksjonspotensial i kraft av sin kulturminneverdi. Samtidig innehar fortet et stort potensial som arena for kulturnæring, kunsthåndverk, kunstfaglige miljøer, kulturarrangementer, idrett, rekreasjon og folkehelsestiltak. Det skal være en sentral oppgave å styrke og videreutvikle dette ytterligere, i samspill med frivillig sektor, næringsliv og profesjonelle produksjonsmiljøer.

3.3.2.1 Høytorp som kulturminne

Festningsverket har en egenverdi som kulturminne, og det er en viktig oppgave å gjøre dette tilgjengelig og attraktivt for besøkende. Foreningen for Høytorp fort er ansvarlige for museumssamlingen og omvisning for besøkende av fortet, og det er av avgjørende betydning å skape gode samarbeidsformer på tvers av kommunal og frivillig sektor for å bevare og utvikle aktivitetsnivået omkring den museale delen av fortet.

Eidsberg kommune skal:

- vedlikeholde Høytorp fort på et nivå som bevarer dets attraksjonsverdi, sikrer tilgjengelighet og oppfyller sikkerhetsmessige krav, på en måte som er i tråd med riksantikvarens retningslinjer.
- bidra til å utvikle formidlingstilbudet gjennom samarbeidet med Foreningen for Høytorp fort.

3.3.2.2 Høytorp som arena for idrett og folkehelse

Høytorp innehar betydelige friluftsarealer i umiddelbar nærhet til bebyggelsen i Mysen. Området har betydelig potensiale overfor idrettsaktiviteter, folkehelseperspektivet og Mysens attraksjonskraft for beboere og besøkende. Samtidig er det en stor oppgave å bevare ønsket standard for

idrettsaktiviteter som eksempelvis sykkel, løp og langrenn. Derfor er det avgjørende å legge til rette for et godt samarbeide med idrettsbevegelsen om utvikling, oppgradering og vedlikehold av idrettsfasiliteter på fortet.

Eidsberg kommune skal:

- legge til rette for godt samarbeid med idretten og frivillig sektor om utvikling, oppgradering og vedlikehold av fortet som arena for fysisk aktivitet og rekreasjon.

- lede arbeidet med å utvikle en ringløype med allsidig helårsbruk, tilhørende et oppgradert snøproduksjonsanlegg, og permanent broløsning som sikrer fri bruk, uavhengig av motorisert ferdsel.

3.3.2.3 Høytorp som arena for festivaler og arrangementer

Høytorps strategisk gode plassering, infrastruktur og egenart gjør at det også innehar betydelig potensiale som lokasjon for kulturnæring. Primært utpeker det seg to nisjer; festival- og arrangementer og kunstproduksjon.

Dette er begge nisjer som er attraktive å tiltrekke seg, og det er viktig å styrke Høytorps konkurranseevne som arena. Fortet har minst fire utedørsarenaer med så sterk egenart at det bør ha betydelig konkurransepotensial som festival- og arrangementsarena; Haubitzbatteriet, Vestre høyde, Gorgegraven og friluftrommet mellom restaurant fortet og husfliden.

Det er av stor betydning å ferdigstille disse arenaene og å arbeide målrettet i det daglige for å selge dem inn til bransjen.

Eidsberg kommune skal:

- ferdigstille Haubitzbatteriet med gressbakke og tilkomstmuligheter.
- sikre elektrisk tilførsel til Haubitzbatteriet, Vestre høyde, Gorgegraven og friluftrommet mellom restaurant fortet og husfliden.
- planlegge og iverksette en kontinuerlig og målrettet innsalgsprosess av Høytorp fort som arena for festivaler og arrangementer.

3.3.2.4 Høytorp som arena for kunstproduksjon

Fortets bygningsmasse har potensiale som lokasjon for variert kunstproduksjon. Dette perspektivet skal styrkes, gjennom om å bevare og videreutvikle lokalene til dette formålet, og å opprette et nasjonalt kunstnerstipend. Å gi Høytorp økt konsentrasjon av kunstproduksjon er et viktig ledd i strategien for å øke andelen av kulturnæring i kommunen, og styrke kommunens attraksjonskraft.

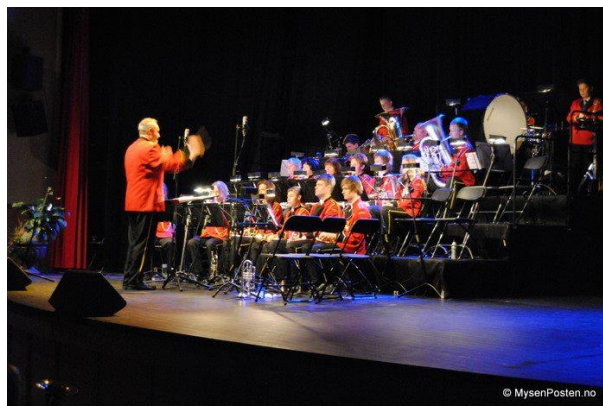
Et nasjonalt kunststipend opprettes i samarbeid med den profesjonelle kunstsektoren og næringslivet. Dette innebærer nasjonal utlysning, der stipendet består av muligheten til å bo i Rugevillaen, og ha gratis arbeidsmuligheter på fortet i ett år, i tillegg til midler til livsopphold. Dette vil gi området og kommunen en styrket posisjon og et økt omdømme innenfor kulturnæringen. Ordningen fordrer oppgradering og renovering av arbeidsfasilitetene og Rugevillaen, og foreslås iverksatt gjennom et bredt samarbeid med næringsliv og kunstsektoren.

Eidsberg kommune skal:

- oppgradere, rehabilitere og vedlikeholde Rugevillaen slik at den fremstår attraktiv i forhold til å inngå i et nasjonalt kunstnerstipend.
- oppgradere, tilpasse og vedlikeholde atelierene til formålet om kunstproduksjon.
- planlegge og iverksette en kontinuerlig og målrettet innsalgsprosess av Høytorp fort som arena for kunstproduksjon.

3.3.3 Å sikre godt og stimulerende samarbeid med frivillig sektor

Frivillige organisasjoner i Eidsberg spiller en sentral rolle i lokal verdiskaping, og i å bygge og holde ved like et godt fellesskap. De skaper livskvalitet, engasjement og tilhørighet, og styrker oss som lokalsamfunn. Et stort antall frivillige legger ned betydelig med tid for å drive aktivitetstilbud og møteplasser, skape arrangementer og varierte kulturopplevelser, etablere, drive og vedlikeholde anlegg.

Eidsberg kommune skal være en positiv og konstruktiv tilrettelegger og støttespiller for en levende og selvstendig frivillig sektor, og kommer høsten 2014 med «Frivillighetsmeldingen 2014». Dette er den første frivillighetsmeldingen som er skrevet for Eidsberg kommune, og danner grunnlaget for kommunens samspill med frivillig sektor. Meldingen er fundamentert i «Plattform for samspill og samarbeid mellom frivillig og kommunal sektor 2013-2015», som er en avtale mellom KS (Kommunesektorens organisasjon) og Frivillighet Norge, og den skisserer mål og tiltak innenfor tre innsatsområder; *tilrettelegging*, *dialog* og *partnerskap*, for å sikre et konstruktivt samspill mellom kommunal og frivillig sektor i Eidsberg.

3.3.3.1 Tilrettelegging for frivillig sektor

Kommunal og frivillig sektor har ulike roller i Eidsberg. Frivillige organisasjoner står fritt i valg av innsatsfelt og arbeidsmengde, de er selvstendige og skal være grunnleggende levedyktige i egenskap av seg selv. Kommunens rolle er å være tilrettelegger for at frivilligheten har gode vilkår å leve under i Eidsberg. De to sektorene har ulike egenskaper og roller, og det er betydningsfullt at partene har gjensidig respekt for dette.

Eidsberg kommune skal være en konstruktiv tilrettelegger for frivilligheten lokalt, uttrykt gjennom varierte virkemidler, der målsettingen er å sikre størst mulig grad av forutsigbarhet.

Tilrettelegging i denne sammenhengen innebærer rådgiving og veiledning, stimulering, utvikling av lokaler og møteplasser, synliggjøring og koordinering.

Eidsberg kommune skal

- yte faglig rådgiving og veiledning, og så langt det lar seg gjøre være tilgjengelig for å gi faglig bistand, eller bidra til klargjøring av hvor nødvendig informasjon kan finnes.
- være rådgivende omkring tilskuddsordninger og spillemiddelsøknader.
- stimulere til frivillig virksomhet i kommunen gjennom tilskuddsordninger og arrangementsstøtte
- i samarbeid med frivillig sektor arbeide for å utvikle og beholde gode fysiske lokaler og møteplasser for frivillig virksomhet.

- bidra til å synliggjøre frivillighetens virksomhet og arrangementer gjennom utvalgte informasjonskanaler som kommunen disponerer.
- bidra til å koordinere aktiviteter og tilrettelegge for mulige synergier aktivitetene i mellom, der det er hensiktsmessig.

3.3.3.2 Dialog med frivillig sektor

Konstruktiv dialog er en avgjørende faktor for et godt samspill mellom kommunal og frivillig sektor. En slik dialog er preget av tydelighet, forutsigbarhet og gjensidig respekt.

Det er kommunens administrasjon som er ansvarlig for den driftsmessige dialogen med frivillig sektor, mens ansvaret for den politiske dialogen mellom kommune og frivillig sektor ligger på hovedutvalgene innenfor deres respektive politiske fagområder.

Eidsberg kommune skal legge til rette for - og bidra til - konstruktiv dialog mellom kommunal og frivillig sektor, preget av tydelighet, forutsigbarhet og gjensidig respekt.

Dette ivaretas gjennom tydelige kommunikasjonslinjer, dialogmøter og gjennom høringer.

Eidsberg kommune skal:

- ha definerte primærkontakter for ulike deler av frivillig sektor for å sikre effektiv og god dialog.
 - o Konsulent med fagområde idrett er primærkontakt for henvendelser vedr idrett og friluftsliv.
 - o Konsulent med fagområde kultur er primærkontakt for henvendelser vedr kultur, nærmiljø, religion og samfunn.
 - o Folkehelsekoordinator er primærkontakt for henvendelser vedrørende helse, sosial og velferd.
- avholde følgende dialogmøter med frivilligheten en gang pr semester:
 - o Dialogmøte idrett.
 - o Dialogmøte kultur, nærmiljø, religion og samfunn.
- bruke frivillig sektor som høringsinstans i planspørsmål og saker der det er naturlig og relevant.

3.3.3.3 Partnerskap

Det har vært et gjennomgående holdning at frivillig sektor ikke skal overta kommunale oppgaver, men supplere dem og bidra til å heve kvaliteten. Det kan i denne sammenhengen være nyttig å komme inn på at dette ikke nødvendigvis vil være en selvskreven regel også i fremtiden. Stilt overfor morgendagens kraftig økende velferdsbehov og brukernes økende forventning til et bredt spekter av tjenestetilbud, vil det være nødvendig å se på hvilke partnerskap og samarbeidsformer som kan utvikles mellom kommunal og frivillig sektor for å sikre morgendagens tjenestenivå og verdiskaping i lokalsamfunnet.

Eidsberg kommune skal ha positiv holdning og et aktivt engasjement til partnerskap og samarbeid med frivillig sektor for å bidra til et kvalitativt godt tjenestenivå og verdiskaping i lokalsamfunnet.

En avgjørende faktor for å skape gode partnerskap og samarbeidsprosjekter går ned på de grunnleggende holdningene de ulike sektorene har for å samarbeide med den andre. Etablering av partnerskap kan være innovative, og representere helt nye måter å tenke på omkring det å løse et gitt problem.

Et vellykket og bærekraftig partnerskap kjennetegnes av at partene deler problemforståelse, mener de kan oppnå mer ved å jobbe *sammen*, enn hva de ville ha lyktes med *alene* og inngår klare og tydelige avtaler som beskriver forventninger til innsats og utbytte for begge parter. Det er en grunnleggende forutsetning at samarbeidet er utformet slik at verken organisasjonenes eller kommunens måloppnåelse hindres.

Eidsberg kommune skal:

- oppsøke og bidra til innovative samarbeidsformer med frivillig sektor der det kan bidra til kvalitetsheving på eksisterende tjenestetilbud og/eller utvikling av ny verdiskaping.
- gjennom erfaring utvikle kompetanse i å håndtere og foredle partnerskap med frivillig sektor til beste for lokalsamfunnet.

3.3.4 Å bidra til å skape et attraktivt Mysen bysentrum

Mysen har lange tradisjoner som stasjonsby og handelssentrum i Indre Østfold. Konkurransen med omkringliggende handelssteder er imidlertid blitt langt sterkere, og det krever en betydelig målrettet innsats for å ivareta en posisjon som attraktiv og levende småby.

Et attraktivt kulturliv er et av flere avgjørende kriterier for å lykkes med byutvikling, og derfor innrettes store deler av kommunens kulturvirksomhet inn mot å skape aktiviteter, tjenestetilbud og arrangementer i sentrum. Kulturtorgets plassering gjør det ideelt som møteplass og sentralt omdreiningspunkt for kulturaktiviteter og opplevelser, med den hensikt å skape et levende sentrum og bidra til generell økt aktivitet i byen.

For å lykkes med å gi Mysen sterk attraksjonskraft er det en forutsetning med god dialog og samordnet profesjonell strategi mellom næringslivet og kommune.

Eidsberg kommune skal:

- gjennom sin kulturvirksomhet initiere og hel- eller delprodusere arrangementer av god kvalitet og egenart for å sikre byen et attraktivt aktivitetsnivå.
- initiere dialog og samarbeid med næringslivet og frivillige organisasjoner om videreutvikling av kulturaktiviteter i Mysen sentrum.
- bidra til en samordnet og profesjonell strategi med næringsliv og frivillig sektor med formål å styrke Mysens attraksjonskraft som småby.

3.3.5 Å fremme etablering av kulturnæring i kommunen.

For å opprettholde og utvikle Mysen som et livskraftig og voksende sentrum, er det avgjørende å arbeide bevisst og samordnet med byens attraksjonskraft og næringsutvikling. Kulturnæring, kulturbasert og kreativ næring, er en av de raskest voksende næringene i Norge, og bidrar til innovasjon, nye arbeidsplasser og økt kulturelt innhold lokalt. Byer som har lyktes med sin byutvikling har, både nasjonalt og internasjonalt, anvendt utvikling av disse næringene som et betydelig verktøy underveis i prosessen. Det blir skapt store mengder kultur i Norge, og mye aktivitet i tilknytning til dette er kommersialisert. Kulturnæring, kulturbasert næring og kreativ næring kan defineres slik:

Eidsberg kommune skal:

- fremme og motivere etablering og drift av kulturnæring, kulturbasert og kreative næringer i kommunen, gjennom å opprette stimuleringsordninger.
- arbeide strategisk, profesjonelt og oppsøkende for å tiltrekke kulturnæring til Mysen by.
- benytte Kulturtorget og Høytorp fort som primære arenaer for fortetting av kulturnæring. Ved begge arenaene skal det også arbeides for å tilrettelegge for kafedrift.

3.4 LANGSIKTIGE BEHOV FOR TILTAK – KULTURANLEGG

O=Oppgradering

E=Eablering

	KAT.	OBJEKT	KOSTNAD Estimat	DRIFTUTG. Estimat	KOMMENTARER
1	O	Festiviteten	3 mill	-	Ventilasjonsanlegg Toaletter Seter Garderober
2	O	Festiviteten bad			Bygge om Festiviteten bad til - lager - garderober - undervisningsrom for scenekunst
3	E	Ungdomskultursenter	2-3 mill	1 mill	Jfr sak 13/972
4	E	Kulturtorget - kulturnæringslokaler			Nybygg, jfr kommuneplanens arealdel
5	O	Rugevillaen			Renovering
6	O	Atelierene, Høytorp fort			
7	O	Utendørs konsertarenaer, Høytorp fort	1 mill		Elektrisk tilførsel, publikumstoiletter og ferdigstilling av Haubitzbatteriet.
8	O	Måsan			Ekstra volleyballbane, utsmykning og oppgradering av skatepark.

KULTURMINNEVERN

4.1. INNLEDNING

Fra både statlig og fylkeskommunalt hold har det gjennom en del tid vært etterspurt kommunale planer for kulturminnevern, jfr. bl.a. Fylkesplan for Østfold 2009-2012 s.29. Hittil har fire kommuner i Østfold fått utarbeidet og godkjent slike planer, og flere kommuner har satt i gang arbeid med det. Ved oppstart av arbeidet med å utarbeide kommunedelplan for kultur, idrett og friluftsliv har man i Eidsberg kommune forutsatt at denne også skal inkludere kulturminnevern.

Arbeidet med dette temaet tar utgangspunkt i at det allerede er definert et visst antall fredede og vernede kulturminner i kommunen. Disse er tatt med i planen. I tillegg er det kommet inn en rekke forslag til andre kulturminner som man av flere grunner ønsket å ha med i planen, jfr. pkt. 4.7. ff.

4.2. BAKGRUNNSMATERIALE

4.2.1 Hva er et kulturminne?

«Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter der det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.» (Lov om kulturminner)

Et kulturminne kan med andre ord defineres som *et konkret vitnesbyrd om menneskelig aktivitet i fortiden*. Definisjonen er svært vid; for eksempel er «fortiden» ikke nærmere definert. Satt på spissen kan forrige uke være «fortid». Og et kulturminne kan være en gravhaug fra bronsealderen, en veteranbil fra 1962, en husmannsplass fra 1700-tallet eller Slottet i Oslo. Derfor må vi stadig forsøke å definere hva et kulturminne kan være, for hvem og på hvilken måte.

Utgangspunktet er at vi alle har minner, og vi har gjenstander som er knyttet til disse minnene. Fotoalbum, smykker, kunstgjenstander, møbler, — lista kan bli lang. Det kan være ting vi har skaffet på egen hånd, eller det er arvegods. Det siste er ofte spesielt gjevt. Dessuten kan man regne inn steder som vekker særlige minner, det kan være hus, plasser, steder i skogen, en hyggelig strand og så videre. Dette er våre personlige kulturminner, og den verdien de har for oss er ofte langt høyere enn verdien i kroner og øre. Vi snakker da om *affeksjonsverdi*. «Hvilesteinen» mellom Slora og Jonsvannet er et eksempel på en naturdannelse som gjennom tradisjon er blitt et kulturminne

En lokalbefolkning vil ha tilsvarende kollektive minner, også de vil være tilknyttet spesielle steder, bygninger eller plasser. Dette gjelder særlig steder som er benyttet til markering av høytider og andre merkedager, kollektivt og for den enkelte. Det kan også være spesielle bygninger som man knytter minner og historier til, og dersom de blir borte vil man oppleve det som et tap. Det gjelder også kulturminner som bærer verdifulle egenskaper i seg selv, for eksempel særpreget eller spesielt god arkitektur, at de er spesielt gamle, eller andre kvaliteter. Det kan med andre ord sies at disse kulturminnene har en kollektiv affeksjonsverdi, men da vil man heller kalle det *verneverdi*.

Noen kulturminner har en verneverdi som når ut over lokalsamfunnet og har en verdi for hele nasjonen, slik som for eksempel Eidsvollsbygningen og Nidarosdomen. Også andre kulturminner kan være av så høy verdi at de er av nasjonal interesse. Da har myndighetene adgang til å pålegge strenge bestemmelser som har som formål å verne dette kulturminnet, nemlig *fredning*. Dette skjer, i motsetning til hva mange forestiller seg, ganske sjelden. Pr. dato er ikke mer enn ca. 1,5% av landets samlede bygningsmasse fredet. Hva så med resten?

4.2.2. Vern og bevaring – hvorfor?

Som vist ovenfor er kulturminnene en viktig del av vår felles kulturarv. De er en kilde til lokal og nasjonal historie, men de er også noe av det som gir samfunnet identitet. De har opplevelsesverdier for den oppvoksende slekt og hjelper dem til å forstå sammenhengen mellom gammelt og nytt. Men kulturminnene har også sin egen estetiske verdi, foruten at de kan ha egen bruksverdi, og at de kan stimulere reiseliv og annen næring.

Det ligger i sakens natur at kulturminnevernets hovedoppgave er å *verne*. Likevel er det ikke ofte slik at det må vernes *for enhver pris*. Fornuftig samfunnsutvikling skal ikke stanses. Dersom et samfunn skal utvikles må det også endres. Det kreves imidlertid at den som har myndighet til å endre også innehar en klar bevissthet om hvilke kvaliteter ved samfunnet som er verd å ta vare på også i fremtiden; det gjelder både immaterielle egenskaper og fysiske kulturminner. For at kulturminnene skal kunne brukes på positive og bærekraftige premisser må det bygge på valg og prioriteringer. Grunnprinsippet skal være at bruken

skal være det som – ofte noe klisjémessig – kalles «verdig bruk». Det vil si at bruken foregår på vernets premisser, ikke omvendt. Bruken skal derfor være skånsom og fornuftig slik at kulturminnets kvaliteter ikke reduseres eller at det blir utsatt for regelrett skade. Her må man velge med omhu hva slags bruk som kan passe for det enkelte kulturminne.

Her må det presiseres at dette ikke gjelder de fredede kulturminnene, for de skal bevares for deres egen del, etter de regler som loven setter. Dette forhindrer ikke at de kan brukes til formidling av historien – både den lokale og den nasjonale – og en bevisstgjøring av vår egen plass i den.

I Indre Østfold har det hittil vært lite kommersiell aktivitet rundt kulturminner. Man bør likevel prøve å ivareta også denne delen av kulturminnevernet, særlig gjennom opplevelsesbasert reiseliv. Mange andre steder ser man at kulturminner er populære og attraktive turistmål. Også i Eidsberg finnes kulturminner som kan utvikles til turistattraksjoner, her må særlig framheves Høytorp fort.

Ved informasjon om enkelte kulturminner er det viktig å holde en så ensartet utforming som mulig på skilt og annet materiell. Ved tilrettelegging må det tilstrebes å gjøre minst mulig inngrep i kulturminnet. Her er det viktig å vurdere nøye hvordan tilrettelegging kan utføres med minst mulig skade på kulturminnet og dets omgivelser. Fylkeskommunen har omfattende erfaring med tilrettelegging, og vil være en nyttig medspiller i slikt arbeid.

4.3. VIRKEMIDLER I KULTURVERNET

Vern av kulturminner, -miljøer og -landskap kan gjøres gjennom eksisterende lovverk eller gjennom økonomiske insentiver. Dessuten viser det seg at i mange tilfeller er informasjon og holdningsskapende tiltak tilstrekkelig til å utløse et ønske om vern på lokalt nivå. Det kan ofte oppnås gode resultater gjennom økt kunnskap, og dermed økt motivasjon for bevaring. I de tilfellene der insentiver ikke strekker til har lovverket en «verktøykasse» med flere redskaper.

4.3.1. Kulturminneloven

Lov om Kulturminner er den loven som oftest kommer til anvendelse ved pålagt vern av kulturminner. Den er imidlertid først og fremst rettet mot de kulturminnene som har en høy nasjonal verneverdi. Overtredelse av fredningsbestemmelsene i kulturminneloven kan straffes med bøter eller fengsel i inntil ett år. Loven opererer med to hovedtyper av fredning; legalfredning og fredning ved vedtak.

Automatisk fredning (legalfredning)

Alle kulturminner fra før reformasjonen, dvs. før år 1537, er legalfredet. Det vil si at de er fredet i kraft av seg selv, og det trengs ingen ytterligere vedtak for at fredningen skal gjelde. Legalfredningen gjelder også stående bygninger og konstruksjoner fra perioden 1537 -1650 og samiske kulturminner eldre enn 100 år fra gjeldende dato. Til denne type fredning regnes også en sikringssone rundt hvert enkelt kulturminne. Legalfredning uten sikringssone gjelder også for båt- og skipsfunn eldre enn 100 år. I Eidsberg er det registrert over tre hundre legalfredede objekter, de fleste av dem gravhauger som kan være samlet i større eller mindre felt. I så fall blir feltet ansett som ett objekt.

Vedtaksfredning

For kulturminner yngre enn reformasjonen gis anledning til å frede dem etter særskilt vedtak. Kulturmiljøer kan også fredes. Til vedtaksfredningen hører det i utgangspunktet ikke med noen sikringssone, men om nødvendig gir loven anledning til å etablere dette. Det er bare Riksantikvaren som kan vedta fredning, enten på eget initiativ eller etter lokale prosesser. Ved et fredet objekt er det bare *ordinært* vedlikehold som er tillatt. Endringer er i utgangspunktet forbudt, men det kan gis dispensasjon på særskilte vilkår dersom det er tale om mindre endringer. Fylkeskonservatoren er delegert behandling av slike dispensasjonssaker.

Fredningen kan også gjelde hele kulturmiljøer som kan omfatte bygninger og områder mellom disse. Fredningsbestemmelsene kan nyanseres for å gi grunnlag for at deler av miljøet eller bygningene kan holdes utenom strengere fredning. Det gis adgang til å gi dispensasjon ved mindre endringer.

I Eidsberg er det pr. dato kun to vedtaksfredede objekter:

- Hovedbygningen fra Narvestad, som er musealt ivaretatt av Folkenborg museum.
- Høytorp fort, som er overtatt av og forvaltes av Eidsberg kommune.

4.3.2. Plan- og bygningsloven

Plan- og bygningsloven er et av flere virkemiddel vi har for å forvalte landets arealer på en fornuftig måte. Dette kan gjøres på flere plan, fra det rent teknisk orienterte og detaljerte nivået til mer overordnet samfunnsutvikling. Kommuneplanen er et eksempel på det sistnevnte, med en samfunnsdel og en arealdel. Planen gir mål og retningslinjer for hvordan kulturminner og -landskap skal og bør forvaltes, samtidig som den angir i detalj hvilke kulturminner og landskap som prioriteres. Gjeldende kommunedelplan for Mysen er et godt eksempel, der både enkelte bygninger og bygningsmiljøer er angitt som vernet.

For den enkelte bruker fungerer loven som et direktiv for hvilke bygge- og anleggstiltak som er tillatt på et gitt område. Dette er i første rekke anvist gjennom kommuneplanens arealdel og i reguleringsplaner på mer detaljert nivå. Det kan sies at kommuneplanens arealdel er den viktigste, idet den gir direktiv for fremtidige reguleringsplaner. Dette innebærer at dersom planen angir særskilte bygninger, bygningsmiljøer eller andre former for kulturminner for bevaring, skal dette tas hensyn til ved senere regulering. Enkelte ganger, særlig i landbruksområdene, blir enkelttiltak behandlet ut fra arealdisponering i kommuneplanen.

Kulturminner som er spesielt avmerket på kartet i kommuneplanens arealdel er vernet, enten på grunn av fredning, eller at det anses som verneverdig. I siste tilfelle vil det som oftest være grunnlagt med at kulturminnet har høy lokal verneverdi. Plan- og bygningsloven er strukturert slik at tiltak som er i strid med gjeldende reguleringsplan ikke er tillatt uten at området omreguleres, eventuelt at det søkes om dispensasjon. På den

Bygning 51 på Høytorp fort har en interessant lokalhistorisk forankring. Annen etasje og loftet er identisk med det gamle telthuset som sto på eksersisplassen ved Måsan, der parkeringen ved fotballbanen er i dag.

annen side kan kommunene ikke nekte gjennomført tiltak som er i samsvar med gjeldende regulering. Da må det i tilfelle nedlegges bygge- og deleforbud. Dette er grunnen til at det er viktig å ta inn fredede og verneverdige kulturminner i kommunale arealplaner, nettopp for å gi dem vern mot ulike former for utbygging.

På denne måten gir plan- og bygningsloven kommunen de nødvendige virkemidlene til å sikre både verne- og utbyggingsmuligheter. Som oftest har loven vært sett på som et verktøy til å bygge ut områder. Men den kan også brukes som en lokal «vernelov». Lov om Kulturminner er den som i første rekke har vært assosiert til vern av kulturminner. Men myndigheten i denne loven er lagt til Riksantikvaren, og skal først og fremst benyttes når det er tale om nasjonal verneverdi. Ved å benytte seg av plan- og bygningsloven har kommunene en mulighet til å sikre vern av de lokale verneverdiene. Slike verneverdier vil mange ganger ikke la seg fange opp av statlig myndighet.

Planlegging etter plan- og bygningsloven skal ivareta kommunale, regionale og nasjonale interesser. Det er derfor viktig at planer utarbeides i nært samråd med berørte regionale og statlige fagetater. Det er tilsvarende viktig at motstridende interesser blir avklart gjennom planprosessen. Regionale og statlige fagetater har anledning til å fremme innsigelse mot kommunale planer. Dette kan medføre at dersom det ikke oppnås enighet må saken avgjøres av Miljødepartementet.

Loven gir adgang til å regulere hensynssoner, og det kan angis særskilt omriss av bygninger og andre kulturminner som skal bevares. Reguleringsplaner kan utformes slik at det kun er bygningens eksteriør som omfattes av bevaringsbestemmelser. Det vil dermed ikke være mulig å rive eller endre fasadene uten å søke om dispensasjon fra reguleringsplanen. Dispensasjon kan gis etter at antikvarisk myndighet – som oftest vil det være fylkeskonservatoren – har hatt anledning til å uttale seg. Reguleringsbestemmelsene kan nyanseres for å gi grunnlag for mindre tilpasninger og endringer etter at antikvarisk myndighet har avgitt uttalelse. Reguleringsplan som regulerer antikvarisk hensynssone kan endres av kommunestyret, men dersom fylkeskommunal eller statlig myndighet fremmer innsigelse til endringen må saken forhandles, før den eventuelt avgjøres av Klima- og miljødepartementet.

Fundament for møllebygning ved Brattfoss

4.3.3. Naturvernloven

Naturvernloven gir først og fremst vern av natur, og tar som regel i liten grad hensyn til kulturminner. Loven gir lovgrunnlaget for opprettelse av verneområder, og setter rettslige rammer for flere forskjellige verneformer. Formålet ved vernet, grad av urørthet, behovet for restriksjoner, brukerinteresser med mer, vil være avgjørende for valg av verneform. De naturvernomsrådene som til nå er etablert i Eidsberg berører i svært liten grad fredede eller verneverdige kulturminner. Disse områdene er: Naturreservatene Sletner, Berg, Lekum, Lysakermoa og vestligste del av Fuglemosehøgda. Dessuten er det to fredede trær på henholdsvis Rud østre og Finnestadskogen.

4.3.4 Fredet eller verneverdig – hva er forskjellen?

Fagterminologi blir noen ganger misforstått, og fører tilsvarende ofte til misforståelser. Som oftest blir det oppklart uten at noen skade skjer, men noen ganger – heldigvis skjer det ikke så ofte – kan det ha ulykkelige konsekvenser.

Fredning er en lovfestet beskyttelse av et kulturminne. For de *legalfredede* kulturminnene er saken helt klar. Det kreves ingen vedtak eller bestemmelse for at disse er lovbeskyttet. Til et *vedtaksfredet* kulturminne, for eksempel en bygning, vil det alltid være knyttet særskilte fredningsbestemmelser. Disse bestemmelsene er en anvisning på hva man skal gjøre, eventuelt ikke gjøre, med bygningen. Det er for eksempel mulig å frede fasaden, mens eier eller bruker står mer eller mindre fritt til bruk av interiøret. I andre tilfeller kan også interiøret være fredet. I alle tilfeller er det forbudt og straffbart å gjøre andre ting enn det som er presisert i fredningsbestemmelsene. Dersom man for eksempel tar ut de gamle kittfalsvinduene og erstatter dem med nye isolerglass kan man bøtelegges. I tillegg blir man pålagt å fjerne de nye vinduene og sette inn de gamle igjen, eventuelt erstatte dem med kopier. Dette må eieren selv bekoste. Om dette likevel ikke gjøres gir loven Riksantikvaren adgang til å få arbeidet gjort på eierens bekostning. Lovverket er meget strengt, og mange ganger blir slike overtredelsessaker omtalt i media. Dette er en av grunnene til at man noen ganger opplever motforestillinger til at nettopp deres hus blir oppført som verneverdig.

Verneverdig betyr at kommunen ønsker at bygningen skal bli tatt vare på. I utgangspunktet har dette minimal betydning for eier og/eller bruker. Det er først når man vil utføre endringer som *krever tillatelse etter plan- og bygningsloven*, som påbygg eller riving, at det blir aktuelt. Da vil kommunen kunne komme til å stille særskilte krav til tiltaket, eventuelt nekte riving.

4.4. DOKUMENTASJON OG RUTINER

4.4.1. Meldepliktbestemmelsen

Etter kulturminnelovens § 25 har alle offentlige organer meldeplikt for ethvert tiltak som kan berøre kulturminneinteresser. Når kommunale organ, fylkeskommunen eller staten kommer i berøring med tiltak som omfattes av kulturminneloven plikter vedkommende å melde fra til fylkeskommunen (fylkeskonservator) før inngrepet skjer. Dersom det viser seg ved igangsatt arbeid at det har innvirkning på et legalfredet kulturminne skal aktiviteten på stedet stanses øyeblikkelig, og melding skal straks gis til fylkeskonservatoren.

4.4.2. Rutiner for saksbehandling etter Plan- og bygningsloven

Ved søknad om ombygging eller riving, og ved utarbeidelse av reguleringsplaner skal det sikres at det blir gjort vurderinger av planene i forhold til viktige kulturminner. En god rutine vil være å gå gjennom eksisterende registreringer, dvs. kommunens egne registreringer (jfr kulturminnevernplanen), SEFRAK, Askeladden, eventuelle registreringer fra lokale museum og historielag.

I forbindelse med dispensasjonssaker har Østfold fylkeskommune i 2013 utstedt rutiner som skal følges ved oversendelse av dispensasjonssaker:

4.4.3. Registrering

Legalfredede kulturminner og nyere tids kulturminner som er registrert av fylkeskonservatoren er lagt inn på kart og er tilgjengelig gjennom Riksantikvarens database *Askeladden* (jfr. www.riksantikvaren.no). Databasen er åpen for alle offentlige myndigheter som har arbeidsområde der kulturminner kan berøres. Riksantikvaren har samme sted også lagt ut en forenklet database for all offentlighet kalt *Kulturminnesøk*. Østfold historielag legger ut sine registreringer på kulturminnekart.no/ostfold. Her er også kommunens legalfredede kulturminner lagt inn. Eidsberg historielag har lagt ned en formidabel innsats og har kommet svært langt med sitt arbeid her.

På 1980-tallet ble det satt i gang et stort registreringsprosjekt i regi av Riksantikvaren. Registeringene skulle omfatte alle bygninger fra før år 1900, og var landsdekkende. Resultatet er det såkalte SEFRAK-registeret (forkortelse for Sekretariatet For Registrering av faste Kulturminner). En bygning som er registrert i SEFRAK-registeret er ikke automatisk verneverdig, men registeret kan gi verdifulle opplysninger som vil kunne være til hjelp med å vurdere verneverdien. Registeret er tilgjengelig for offentlige myndigheter som har arbeidsområde der kulturminner kan berøres. SEFRAK-registrerte bygninger er også lagt inn i Askeladden.

4.4.4. Skjøtelsesplaner

Fylkeskonservatoren har laget en mal for skjøtelsesplaner, og Eidsberg kommune ønsker å benytte denne.

4.5. ØKONOMISKE TILSKUDDSDORDNINGER

4.5.1. Riksantikvaren

Det kan søkes statlige midler gjennom Riksantikvaren. Disse kan gis til legalfredede fornminner eller vedtaksfredede anlegg og bygninger. Bare private eiere av vedtaksfredede kulturminner kan søke. Vedtak om fordeling av midler gjøres etter innstilling fra fylkeskonservatoren.

4.5.2 Fylkeskommunen

Det kan søkes om fylkeskommunale midler til bevaring av ikke-fredede, kulturhistorisk verdifulle anlegg og bygninger.

4.5.3 Kulturminnefondet

Fondet er opprettet av Stortinget og skal bidra til samspill mellom offentlige og private midler. Dette er gjort for å sikre at et mangfold av kulturminner og kulturmiljøer blir bevart, og at de aktiviseres som grunnlag for opplevelse, kunnskap, utvikling og verdiskapning. Fondet skal stimulere til samarbeid og økt medvirkning fra eiere og

næringsliv, og at dette igjen skal utløse privat kapital som kan støtte opp under lokale og regionale partnerskap og spleiselag. Det kan søkes støtte fra fondet til tiltak innenfor hele kulturminnefeltet, også til kulturhistorisk verdifulle kirkebygninger. Ytterligere opplysninger finnes på www.kulturminnefondet.no.

4.5.4. Husbanken

Husbanken kan gi utbedringslån på gunstige vilkår til bolighus med antikvarisk verdi. Det kreves en dokumentasjon av faglig vurdering av bygningens antikvariske verdi, og dokumentasjon for at utbedringene ikke vil forringe denne verdien. Slik vurdering og dokumentasjon kan gis av fylkeskonservatoren. Om lånevilkår for øvrig vises til Husbanken.

4.5.5. Landbrukseiendommer

Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) disponeres av kommunene. Ordningen er rettet inn mot alle eiere av landbrukseiendommer, og skal bidra til å stimulere flere til å ivareta miljøverdiene i landskapet. SMIL gir støtte til områdeplanlegging og gjennomføring av engangstiltak. Slike tiltak kan være knyttet til istandsetting og skjøtsel av kulturminner, kulturmiljøer, og dessuten områder med viktig biologisk mangfold, dammer, beiter og annet kulturlandskap.

4.5.6. Kulturlandskap

Direktoratet for Naturforvaltning disponerer tilskuddsmidler til tiltak som bevarer biologisk mangfold på særlig viktige arealer. Landbruksdepartementet og Fylkesmannen har øvrige støtteordninger for skjøtsel av kulturlandskap. Landbruksforvaltningen i kommunene har ansvar for tilskudd til miljø- og næringstiltak i skogbruket. Det kan blant annet søkes om tilskudd til:

- Planleggings- og tilretteleggingsprosjekter vedr. forurensning og/eller kulturlandskap i jordbruket.
- Tiltak for kulturlandskap
- Investerings tiltak for beitebruk
- Skogkultur

4.5.7. Kommunale ordninger

Kommunene står fritt til å innføre egne virkemidler, også innenfor kulturvern. Eidsberg kommune har imidlertid hittil ikke innført noen slik ordning.

4.6. FORMIDLING AV KULTURMINNER

Innenfor kulturvernet er holdningsskapende arbeid, opplysning og informasjon til grunneiere og lokalsamfunn det viktigste virkemiddelet for bevaring. Det er en akseptert filosofi at *bruk er det beste vern*.

4.6.1. Den kulturelle skolesekken

Et av de vedtaksfredede kulturminnene i kommunen inngår som et av tilbudene i den kulturelle skolesekken. Alle 7.- og 9.klasser i eidsbergskolene får f.eks. tilbud om 90 minutters omvisninger på Høytorp fort. For 9.klassene blir det lagt spesiell vekt på begivenhetene under andre verdenskrig.

4.6.2. Lag og foreninger

Innenfor medlemsmassen i lag og foreninger finnes stor lokalhistorisk kompetanse, som er meget viktig i alt lokalt arbeid med kulturminner. Eidsberg Historielag og Fortidsminneforeningen representerer svært betydningsfulle medspillere i dette arbeidet. Det er viktig å etablere et samspill mellom de kommunale organer og de frivillige organisasjonene, og at det legges til rette for å utvikle samarbeidet videre.

4.6.3. Kulturminneår og -dag

Kultur- og kirkedepartementet sammen med Miljøverndepartementet har tatt initiativ til å markere kulturminneår og -dag. Kulturminneåret ble første gang markert i 1997. Neste markering var i 2009, og det ble da bestemt at året skal markeres hvert 10. år fra da. Kulturminnedagen gjennomføres årlig den andre søndagen i september.

4.6.4. Museene

Østfoldmuseene, deriblant Folkenborg museum, er lokale kunnskapsbanker og møteplasser, og har lang tradisjon for å gi råd og veiledning om alle typer kulturminner og kulturmiljøer. Museenes kunnskap bør trekkes inn i lokale planprosesser, og i forbindelse med konkrete vernetiltak.

4.6.5. Arkiver

Eidsberg bibliotek, Folkenborg museum og Eidsberg historielag sitter på store lokalhistoriske samlinger av bøker, filmer, tidsskrifter, arkiv og fotografier foruten lokalaviser og kirkebøker på mikrofilm.

4.7. ANSVARSFORDELING I KULTURMINNEVERNET

4.7.1. Riksantikvaren

er et direktorat under Klima- og miljødepartementet, og har ansvaret for den offentlige kulturminneforvaltningen. Riksantikvaren skal sette i verk Statens politikk på dette området, og utøver flere av de bestemmelsene som er nedlagt i kulturminneloven. Det ligger til Riksantikvaren å vedta fredning av nyere tids kulturminner. Det er også Riksantikvaren som har adgang til å oppheve legalfredning av førreformatoriske kulturminner. Dette siste gjøres alltid på visse betingelser. Regelen er at den som har behov for å fjerne kulturminnet oftest, men ikke alltid, skal bekoste de nødvendige arkeologiske undersøkelser. Ved mindre, private tiltak skal aldri tiltakshaver belastes – da er det Riksantikvaren som tar egningen.

4.7.2. Fylkeskommunene

forvalter Statens ansvar for kulturminnevernet ved at visse funksjoner er delegert fra Riksantikvaren. I fylkeskommunen er det *fylkeskonservatoren* som leder dette arbeidet. Oppgavene går ut på å ivareta de legalfredede kulturminnene og å forvalte fredning av nyere tids kulturminner. Ved planlegging av offentlige og større private tiltak i kommunene er det fylkeskonservatoren som undersøker om tiltaket vil innvirke på kulturminner. Ved funn av legalfredede kulturminner blir dette rapportert videre til Riksantikvaren. Dersom et verneverdig kulturminne blir truet, for eksempel ved planer om riving, har fylkeskonservatoren fullmakt til å gripe inn med *midlertidig fredning*. Dette er et tiltak som har som hensikt å fryse situasjonen og verne kulturminnet fram til det er avklart om det eventuelt skal vedtaksfredes av Riksantikvaren.

4.7.3. Museene

har ansvar for dokumentasjon, gjenstandsforvaltning og formidling. I Østfold er de største museene, deriblant Folkenborg museum, samlet i paraplyorganisasjonen *Østfoldmuseene*. Museene gir råd og bistand ved vedlikehold av verneverdige bygninger, bevaring av gjenstander og utstillinger. *Kulturhistorisk museum* (KHM) i Oslo tar seg av oldsaker som kommer tilfeldig for dagen, og de utfører arkeologiske utgravninger i forbindelse med forskjellige former for utbygninger. *Norsk institutt for kulturforskning* (NIKU) utfører praktisk arbeid ved bl.a. middelalderkirkene og i rester av middelalderbebyggelsene i byene.

4.7.4. Kommunene

er pålagt planmyndighet etter Plan- og bygningsloven, og skal utforme kommunale planer. I forbindelse med dette skal de søke å ivareta kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap. Dette skjer som regel gjennom kommuneplaner, kommunedelplaner og reguleringsplaner, og ved etablering av hensynssoner. Gjennom forvaltningen er det mulig å legge bånd på tillatelser til omregulering og til å gi dispensasjoner. I den utstrekning kommunene er eier av fredede og verneverdige kulturminner, skal disse forvaltes slik at de kulturhistoriske kvalitetene bevares. De restriksjoner og vernebestemmelser som er pålagt disse kulturminnene, bl.a. ved vedtaksfredning, skal etterleves på en forbilliglig måte.

Skålgroper er den enkleste og mest alminnelige formen for helleristninger. Disse finnes ved Eidsberg prestegård.

I Eidsberg gjelder følgende retningslinjer for de objekter som er inne i kulturminnevernplanen:

- Kulturminner på listen skal ikke fjernes, rives eller ødelegges hvis det ikke godkjennes av fylkeskonservator. Dispensasjonssaker skal sendes på høring til fylkeskonservator.
- Der hvor kulturminnene er fredet eller vernet på annet vis, for eksempel gjennom reguleringsplan, skal fredningsbestemmelser eller reguleringsbestemmelser følges.
- Det skal tas spesielle hensyn ved tiltak som berører kulturminnene direkte eller på annet visuelt vis. Skjemming av kulturminnene tillates ikke.
- Bygninger på listen skal ivaretas på en best mulig autentisk måte. Ved påbygg eller endringer skal arkitektonisk formspråk tas hensyn til.
- Kulturminner på listen skal videreføres som hensynssone kulturmiljø (eller hensynssone landskap) i kommuneplan, kommunedelplaner og reguleringsplaner.

Det er i dennes sammenhengen nødvendig å nevne at denne kommunedelplanen ikke nødvendigvis er komplett. Det kan være bygninger og kulturmiljøer som burde vært med. Utvalget er gjort på skjønn. Vi har en rekke bygninger som er verneverdige som må hensyntas når det kommer søknader om ombygging og rivning. Sammensetningen av listen i kapittel 4.9 vil være gjenstand for revurdering ved rullering planen.

4.8. ARBEIDSGRUPPEN OG KITERIER FOR UTVELGELSE AV KULTURMINNER

Vi går tilbake til innledningen og til Kulturminnelovens definisjon av kulturminne:

Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter der det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.

Alle plikter å rette seg etter Lovens definisjon og bestemmelser som angår de fredede kulturminnene. I arbeidet med denne delen av delplanen har ikke dette vært noe stort problem. Her har man nøyd seg med å nevne noen av de legalfredede kulturminnene fra førhistorisk tid og middelalder, samt selvfølgelig det vedtaksfredede Høytorp fort. Det aller meste av arbeidet har gått med til å finne et representativt utvalg av ikke-fredede kulturminner fra etter år 1537.

4.8.1. Arbeidsgruppen

Det er kommet inn stor respons på arbeidet med kulturvernplan, og det har ikke manglet på forslag til egnede objekter. Forslagene er bearbeidet av en egen arbeidsgruppe bestående av:

Kjell Undrum, Eidsberg historielag

Nils-Johan Undrum, Eidsberg historielag

Bjørn Høie, Folkenborg museum

Ellen Byng Strøm, Eidsberg kommune

Per Hernæs, Eidsberg kommune (sekretær)

Resultatet av gruppens utvalg er oppført i kapitlene 4.9., 4.10. og 4.11.

4.8.2. Kriteriene

Riksantikvaren har stilt opp et helt sett av kriterier som hjelp når man skal definere hva som er *verdifulle kulturminner*. Det er på bakgrunn av disse kriteriene at denne planen er utarbeidet:

- Identitet og symbol

Identitet og symbolverdi kan være så mangt. Noen kulturminner har nasjonal symbolverdi, som Slottet, Fredriksten festning eller Nidarosdomen. Dette er kjente steder som hele nasjonen forbinder noe med, og som derfor kan virke samlende. I arbeidet med kommuneplanen gjelder det å finne kulturminner som på samme måte kan virke samlende og identitetsskapende for befolkningen i Eidsberg. Det kan være kulturminner som er spesielt gamle, knyttet til særlige hendelser, eller til tradisjon om bruk av stedet.

- Representativitet

Noen kulturminner kan være unike, slik at det ikke finnes maken i kommunen. Da vil det være enkelt å innlemme dem i planen. Men ofte vil man finne flere kulturminner som forteller samme slags historie. Da gjelder det å finne fram til det eller de som framstår som mest komplette, best vedlikeholdte, lettest tilgjengelige, og ut fra flere andre slike kriterier framstår som mest representativt for sin kategori.

- Sammenheng og miljø

Ofte er kulturminner sterkt assosiert med det miljøet de ligger i. Ved å ta vare på sammenhengen mellom kulturminne og kulturlandskap vil begge disse aspektene forsterke hverandre, og bevaringsverdien vil samlet øke. Dette momentet vil særlig være gjeldende for å vektlegge hele kulturmiljøer og -landskap.

- Autentisitet

Graden av verneverdi avhenger av på hvilken måte kulturminnet står fram på. En bygning fra 1800-tallet med opprinnelig fasade, vinduer, panel mv. vil være mer autentisk, og derfor kunne settes lettere inn i en historisk kontekst enn en bygning som er helt ombygd og endret. Dette kriteriet er særlig viktig for eksempel når man velger ut kulturminner til vedtaksfredning.

- Arkitektonisk og/eller kunstnerisk kvalitet

Det rent estetiske inntrykket vil alltid spille inn når man vurderer et kulturminne. Da bygningsfredningen ble innført i 1921 ble dette tillagt meget stor betydning. I dag vil de andre kriteriene ofte vektlegges mer enn det rent estetiske.

- Fysisk tilstand

Når man vurderer kulturminner av noenlunde lik kategori opp mot hverandre vil dette kriteriet veie tungt. Dersom man for eksempel har to like gamle og like representative bygninger, det ene er velholdt, det andre er falleferdig, vil det være nærliggende å satse på det velholdte. Men likevel kan en dårlig vedlikeholdt bygning som scorer høyt på representativitet settes høyt i verneverdi.

- Økonomi, bruksverdi og økologi

Kulturminner kan mange ganger ha en ikke ubetydelig bruksverdi. I diskusjon om vern kontra nyanlegg kan gjerne vektlegges de økonomiske fordelene ved å benytte eksisterende bygninger framfor å bygge nytt. Undersøkelser har vist at bevaring av eldre bygninger kan gi mye mindre forurensning, avfall og energiforbruk enn å rive og bygge nytt. Dermed er det å styrke bygningsvernet et viktig bidrag til en bærekraftig utvikling.

4.9. PRIORITERTE KULTURMINNER

4.9.1. Automatisk fredede kulturminner («fornminner») fra førhistorisk tid

Samtlige kulturminnene i avsnitt 4.9.1. og 4.9.2. er legalfredede, jfr. Lov om Kulturminner kap.II §§3-11. Det må presiseres at de som er tatt med i planen er bare et lite utvalg av disse eldste kulturminnene. Til sammen er det over 300 større og mindre objekter av denne kategorien i Eidsberg. Fredningsbestemmelsene gjelder alle disse.

1. Stasjonsvn. 395; Helleristning Eidsberg stasjon

Helleristningsfelt fra bronsealderen, ca. 1000 f.Kr. Feltet ligger på et østvendt svaberg, i en privat hage. Dette er det største kjente feltet av sitt slag i Indre Østfold. Det består av 21 figurer; sju skip, en solfigur og 13 skålgroper. I dag er feltet temmelig overgrodd og det får ingen spesiell skjøtsel.

Riksantikvarens ID nr. 12624. Foto etter Elizabeth Skjelsvik: *Heggen og Frøland* fig.15, s. 80. Askim 1965.

2. Gravfelt Birkelunden, Mysen

Gravfeltet i Birkelunden ligger på et lite høydedrag mellom to meandre av Mysenelva, rett vest for og i nær tilknytning til tunet på Søndre Mysen. Det består av 12 rundhauger, antakelig fra eldre jernalder (ca. 100-500 e.Kr.) Mellom haugene går et tydelig hulveispør etter en oldtidsvei, som har krysset elva akkurat her. Gravfeltet i Birkelunden blir ofte referert til på grunn av denne tette koplingen mellom veifar og gravfelt. Skjøtsel er ivaretatt av Eidsberg kommune.

Riksantikvarens ID nr. 33125.

3. Gravfelt Trømborg kirke

Feltet består av i alt 25 gravhauger, og er kommunens største når det gjelder antall hauger innenfor ett samlet felt. Opplysningsskilt er satt opp av Østfold fylkeskommune, men er nå modent for utskifting. Skjøtsel foregår ved at grunneier bruker feltet som sauebeite. På tross av dette er oppslaget av smågran nå såpass stort at feltet snart bør grovryddes på ny. Riksantikvarens ID nr. 21747.

4. Gravfelt Eidsberg stasjon

Et lite gravfelt med tre gravhauger inne i parkanlegg. Registreringsrapporten antyder at det også kan ligge steinlegninger i området, slik at alle former for inngrep i markoverflaten må unngås.

Den største gravhaugen er 10 meter i diameter og ca. en meter høy.

Riksantikvarens ID nr. 32364.

5. Gravfelter Monaryggen – Edwin Ruuds hospital

I området ligger tallrike legalfredede kulturminner; veifar, fangstgroper og 46 gravhauger. Et par av haugene nærmest Edw. Ruud er blant de største i Indre Østfold. I de senere år er det ulovlig fjernet flere kulturminner ved uttak av masse. Det må arbeides for å oppnå større bevissthet omkring kulturvernaspektet ved videre grustak i Monaryggen.

6. Gravfelt Moen

Gravfelt med sju gravhauger med diameter 15 til 11 meter, den største ca. 1,5 meter høy. Feltet ligger i skogsterreng på en liten høyde rett på østsiden av Slituveien (Fv 691), som etter alt å dømme går i traseen til Eideveien (jfr.4.2.2.) Dette feltet illustrerer hvordan veien har hatt nær tilknytning til fortidsminner i området. Skogen er ikke spesielt tett, men det kunne godt ryddes litt i undervegetasjonen.

Riksantikvarens ID nr. 69373.

7. Kulturminner og Wilses lysthus på Eidsberg prestegård

En tolkning av navnet Eidsberg er at det var en høyde der tinget sto, og at representantene avla ed der. Tolkningen er tvilsom, men dette er stedet der tradisjonen sier at tinget skulle ha stått. I dag ligger det som beitemark. På området ligger to gravhauger samt et felt med ti skålgroper på en liten bergflate. For tiden beite, for øvrig ingen skjøtsel. Det foreligger planer om utvikling av stedet, blant annet med å gjenreise Wilses lysthus. Riksantikvarens ID nr. 42374, 69404 og 70470.

8. Trollbergrøysa

Gravrøys fra bronsealderen; ca. 1000 f.Kr. Sammen med røysene på Nordre og Søndre Stange varde markerer den grensen mellom Eidsberg og Marker, og vitner dermed om at dette er en lokalpolitisk grense med aner fra urgamle tider. Forbi Trollbergrøysa går et gammelt veifar som kan følges over ca. 500 meter sørøstover til Fv 818 (gamle E18). Skjøtsel synes ikke umiddelbart aktuelt, men bedre skilting kunne være ønskelig.

Riksantikvarens ID nr. for røysa 20959, for veifaret 69672.

4.9.2. Kulturminner fra middelalderen (ca. 1050 - 1536)

9. Valdisholm

Teglsteinsborg, antakelig oppført tidlig på 1200-tallet. På skiptvetsiden er funnet rester etter teglverket som leverte murstein til anlegget. På 1200-tallet var borgen fast sete for lendmannen Arnbjørn Jonsson. Borgen er nevnt i kilder så sent som 1346, og den har etter alt å dømme gått ut av bruk etter Svartedauen. Ruinen ble undersøkt og delvis utgravd i 1896, og ble dekket over igjen etter det. Holmen brukes som utmarksbeite for geit, og skjøttes på denne måten. Riksantikvarens ID nr. 78946. Valdisholm inngår i Østfold fylkeskommunes middelalderprosjekt. Selve borgen er vanskelig tilgjengelig, men det skal settes opp informasjonsskilt ved Lindhol og ved Tigelstø på skiptvetsiden.

10. Eidsberg kirkested

Eidsberg kirke var fylkeskirke og er den største middelalderkirken i Østfold. Den ble bygget en gang på midten av 1200-tallet og erstattet en mindre kirkebygning som da må ha vært ca. hundre år gammel. En må regne med at det har vært kirkested langt tidligere enn det. Kirken brant og ble gjenoppbygd en gang på 1400-tallet, og den ble videre reparert ut over 1600-tallet. Mot slutten av 1800-tallet økte folketallet, og kirken begynte å bli for liten. Det ble derfor vedtatt å bygge den om. Arbeidet ble utført i 1880-81 etter tegninger av arkitekt Hjalmar Welhaven, og eksteriøret ble lagt om til nygotisk stil. Riksantikvarens ID nr. 84070. På kirkestedet er også gravkapell, oppført 1932 og kirkestue fra 1985. Telthuset fra 1700-tallet er et av de få som fortsatt står på sin opprinnelige plass ved kirkestedet.

11. Tenor kirkeruin

Kirken ble antakelig oppført på begynnelsen av 1200-tallet som annekskirke til Eidsberg. Tenor kirke må ha vært den eneste teglkirken fra middelalderen som lå utenfor byene. Kirken ble nedlagt etter reformasjonen og sto øde fra midten av 1500-tallet. Ved slutten av 1700-tallet rapporteres at den lå i ruin som i dag. Ruinen ble undersøkt arkeologisk i årene 1953 og -56. Murene ble restaurert av Riksantikvaren og Østfold fylkeskommune i 2010. Skjøtsel ivaretas av Eidsberg kommune.

Riksantikvarens ID nr. 50728.

12. Folkenborg kirkested

Skriftlige kilder fra middelalderen forteller om en kirke ved Folkenborg. Sannsynligvis var dette en liten stavkirke. Kirken er første gang nevnt i Håkon Håkonssons saga. Ca. 1400 er kirken beskrevet som kapell under Eidsberg kirke. I 1590 heter det at kirken «ligger øde», og i 1700 er det ikke lenger noen spor å se. Nøyaktig plassering av kirken er ikke kjent, men det peker seg ut et sannsynlig sted rett nord for Håkon Håkonssonbautaen på Folkenborg museum. Ved anleggsarbeider på Folkenborgveien (Fv 692), som går rett forbi, har det kommet fram fyllskifter og andre tegn på begravelser. Her er kanskje deler av den gamle kirkegården bevart.

Riksantikvarens ID nr. 84175.

13. Eideveien

Dette er et urgammelt veifar som går fra Tangen via Eidsberg kirke nordover forbi Tenor kirkeruin, Slitu, Morstong over Tosebygda til Berger i Trøgstad. Fra Vamma til Mørkfoss var Glomma ikke farbar, så all trafikk mellom Grønsund og Øyeren måtte gå landeveien. Sannsynligvis er det denne veien det siktes til med «eidet» i kommunens navn. Traseen går hovedsakelig i eksisterende vei.

Det bør utarbeides informasjonsskilt.

4.9.3. Kulturminner fra nyere tid (etter 1536)

Kulturminner fra nyere tid har ikke noe formelt vern med mindre de er vedtaksfredet eller er pålagt vern etter Plan- og bygningsloven. I den følgende listen er det anført særskilt dersom de har noe slikt vern.

A. Kirkene

Kirkene har gjennom århundrer vært det viktigste samlingspunktet, både i sorg og glede. De kirkebygningene som står i dag skal skjøttes og vernes så de fortsatt skal ha det samme uttrykk. Kirker som av Riksantikvaren er bedømt som særlig verneverdige, er ført på en egen liste. De er ikke fredet, men Riksantikvaren skal uttale seg om alle vesentlige arbeider som angår kirken.

14. Mysen kirke

Mysen kirke ble oppført i 1903 etter tegninger av arkitekt Hjalmar Welhaven. Fasaden er sterkt inspirert av stavkirkene, men selve bygningen er i bindingsverk. Altertavle av August Eiebakke; motivet er Frelseren med Monautsikten i bakgrunnen. Veggmalerier i koret av Per Vigeland 1937.

Listeført kirke; Riksantikvarens ID nr. 85080.

15. Trømborg kirke

Oppført i 1879 etter tegninger av arkitekt Hjalmar Welhaven. Romansk døpefont fra middelalderkirken som tidligere sto her. Kirken har ingen særskilt vernestatus.

Tomten etter den gamle steinkirken, rett nord for den eksisterende, er legalfredet som kulturminne fra middelalderen. «Mariakilden» i bakkehellingen øst for kirken var en av tre hellige kilder i Østfold.

Riksantikvarens ID nr. 85679.

16. Hærland kirke

Oppført i 1878 etter tegninger av arkitekt Hjalmar Welhaven. Døpefont fra ca. 1150. Altertavle av August Eiebakke, motiv korsfestelsen. Altertavle fra 1702 og prekestol fra 1654 i gravkapellet. Listeført kirke,

Riksantikvarens ID nr. 84689.

17. Metodistkirken

Oppført, for det meste på dugnad i 1897, etter tegninger av byggmester Gustavsen, Horten. Ny menighetssal i tilbygg 1952. Ingen særskilt vernestatus.

Ikke i SEFRAK.

B. Mysen

18. Høytorp fort

Hovedfort i Fossumstrøkets festning, oppført 1912-15. Regnes som Norges største innlandsfestning. Fjellanlegg med infanteristillinger, kanoner i pansertårn og over 1100 meter underjordiske ganger. Fortet ble beleiret av tyske styrker 13.-14. april 1940 under harde kamper. Etter krigen var det bl.a. standkvarter for Transportregimentet. Høytorp fort ble overtatt av Eidsberg kommune i 2001.

Fortet er det kulturminne i kommunen som har desidert flest besøkende pr. år. Omvisninger inngår i Den kulturelle skolesekken. Store restaureringsarbeider er i gang, bl.a. med gjenoppsetting av tre av de fire opprinnelige tårnkanonene. Haubitsbatteriet er nylig planert for etablering av friluftscene.

Hele området, ca. 450 da, er fredet ved forskrift fra 2001, Riksantikvarens ID nr. 86063. Fredningsbestemmelsene er Riksantikvarens instruks til Eidsberg kommune om hvordan området skal forvaltes. På basis av disse bestemmelsene er det utarbeidet en egen verneplan for fortet. Denne planen må etterleves av alle aktører på fortet.

19. Smedgt. 7; Arbeidersamfundet

Nyklassisistisk murbygning, oppført for Eidsberg Socialdemokratiske Arbeiderforening i 1922. Fungerte blant annet som Mysens kino fram til Festiviteten sto ferdig i 1958. Senere forretning og lager. I dag hybelhus med mer. Fasaden er en del endret, men det ville antagelig være relativt enkelt å bringe den tilbake til tilnærmet opprinnelig utføring.

Avmerket med *bevaring* i kommunedelplan Mysen.

20. Høglivn. 19; gamle Folkets Hus

Nyklassisistisk, ganske enkel murbygning, oppført 1912. Overtatt av Eidsberg Arbeiderforening i 1913, deretter fra 1924 Bondeungdomslaget. Det var i mange år et meget flittig benyttet forsamlingslokale under navnet «Haakonshallen». I dag brukt til boliger.

Avmerket med *bevaring* i kommunedelplan Mysen

21. Smedgt. 1; «Apotekergården»

Teglsteinsbygning i jugendstil, oppført 1901. Apotek fram til 1966. I dag lokale for fotograf Grinna. Avmerket med bevaring i kommunedelplan Mysen.

22. Smedgt. 26 og 28; «Brandsrudgårdene»

Murbygninger i sen jugendstil. Oppført i 1913 som leiegårder, en funksjon de fremdeles har. Avmerket med bevaring i kommunedelplan Mysen.

23. Torggt 4B; Baker Andresen

Oppført ca. 1895. En av de eldste forretningsgårdene i Mysen.

SEFRAK bygn.nr. 147503091.

Avmerket med *bevaring* i kommunedelplan Mysen

24. Anton H. Mysensgt. 11; «Kaupang»

Oppført 1898. Fint eksempel på sen sveitserstil. En av de eldste forretningsgårdene i Mysen.

SEFRAK bygn.nr. 147489781.

Avmerket med bevaring i kommunedelplan Mysen.

25. Jernbanegt. 1; Krosbygården

Oppført 1890. En av de eldste forretningsgårdene i Mysen. Fasaden mot Jernbanegata er en del ombygd.

SEFRAK bygn.nr. 147502966.

Avmerket med bevaring i kommunedelplan Mysen.

26. Jernbanegt. 9; Solhøi I og II

Murgårder i jugendstil, oppført hhv. 1907-11 og 1898. Av de eldste sentrumsgårdene. Avmerket med *bevaring* i kommunedelplan Mysen.

27. Ordfører Voldens vei 1; Heggan 1 og 2

Kommunelokale, oppført 1927. Dominerende beliggenhet. Arkitekt: Sigurd Bentsen. Et glimrende eksempel på norsk nyklassisistisk stil.

Hele Heggan er avmerket med bevaring i kommunedelplan Mysen.

28. Storgt. 28; Festiviteten

Sen funkisbygning, oppført 1958, arkitekt Jac. Hanssen. Klassisistisk inspirert inngangparti med søylerekke. Anlegget av Festiviteten var det første felles prosjektet mellom daværende Mysen og Eidsberg kommuner. Festiviteten har ingen særskilt vernestatus, men har vært Eidsbergs storstue gjennom tre generasjoner, og fortjener nå status som kulturminne.

C. Eidsberg

29. Ørjeveien 619; Bøndernes Hus

Oppført 1932 etter tegninger av arkitekt Mons Løvfald.

Nyklassisistisk bygning, nyoppusset, og ofte i bruk.

I tillegg til eksteriøret bør også festsalen være underlagt vern.

30. Rakkestadveien 843, 845; Eidsberg prestegård

Hovedbygning og forpakterbolig fra 1856. Hageanlegg med renessansepreg og lysthus. Hovedbygningen og hageanlegget er oppført i Riksantikvarens kulturminneliste, men ikke fredet.

Riksantikvarens ID nr. 149503.

Hovedbygning SEFRAK bygn.nr. 147519486.

Forpakterbolig SEFRAK bygn.nr. 147519508.

31. Rakkestadveien 787-788; Lekum

Hovedbygning i empirestil fra 1812 to etasjer med halvvalmtak. Fullt restaurert i 1969. SEFRAK bygn. nr. 147420085.

Hageanlegg fra tidlig 1800-tall, et vel bevart symmetrisk renessanseanlegg med hasselhekker, og en gravhaug (reg. nr. 41978). Stabbur og Tingstua fra 1820. SEFRAK bygn.nr. 147520085. Hovedbygningen og hageanlegget er oppført i Riksantikvarens kulturminneliste, men ikke fredet. Riksantikvarens ID nr. 149503.

Dueslaget er en kopi av originalen, en bygningstype typisk for Østfold, men som nå begynner å bli sjelden.

32. Tenorveien 182; Hovedbygning Slitu

Midtkammerbygning, oppført 1757, restaurert 1914, vinduer skiftet ca. 1980. Bygningen har to fulle etasjer, noe som er ganske uvanlig for en så gammel hovedbygning. SEFRAK bygn.nr. 147499175.

I dag ingen særskilt vernestatus.

33. Trygve Gulbrandsens vei 65; Hobøl gård

Gården ble i 1940 overtatt av forfatteren Trygve Gulbrandsen, som bodde her til sin død i 1962. Hovedbygning fra 1909, 1½ etasjes nyklassisistisk bygning, i to fløyer og med mansardtak. Sidebygning i sveitserstil fra midten av 1800-tallet, ombygd i 1911, tre etasjer med svalganger på kortveggene; SEFRAK bygn.nr. 147506929.

Foto fra www.magasinet-norskehjem.no.

D. Svalgangsbygninger

Denne hustypen ble til etter at det ble vanlig å bygge ildsted med skorstein. Det ble da mulig å bygge hus i to etasjer. Trappegangen ble lagt utenpå selve bygningskroppen til en svalgang i annen etasje. Til å begynne med var gangen åpen, men etter hvert ble det vanlig å kle den inne med bindingsverk. Da bygninger med innvendig trappeoppgang begynte å bli vanlig på slutten av 1700-tallet, gikk etter hvert svalgangsbygningene ut av byggeskikken på bygdene. I byene var de fortsatt ganske vanlige ut gjennom 1800-tallet.

Svalgangsbygningene er Eidsbergs eldste hus, og noen av de sjeldneste. Bare fire eksemplarer finnes i kommunen.

34. Slituveien 344; Elgetun

Sidebygning; gammel hovedbygning. Svalgangsbygning, de eldste delene skal være fra omtrent 1760. Dersom det stemmer, er dette kommunens eldste stående bygning – dersom man ser bort fra Eidsberg kirke. Noe ombygd. (jfr. Oldem 1996 s.13 f) SEFRAK bygn.nr. 147512910.

I dag ingen særskilt vernestatus.

35. Skaltorpveien 101; Skaltorp gamle skole og klokkergård

Sidebygning; gammel hovedbygning, opprinnelig bygget ca. 1760. Dette er kommunens eneste svalgangsbygning av den gamle typen, med full sval i begge etasjer. Flyttet fra Nedre Kleven i 2007, og er for tiden under full restaurering.

I dag ingen særskilt vernestatus.

36. Folkenborgveien 346; Udal

Sidebygning, opprinnelig hovedbygning. Svalgangsbygning fra sent 1700-tall (Oldem 1996 s.14 f). SEFRAK bygn.nr. 147516479. I dag under oppussing, men har bl.a. setningsskader.

Ingen særskilt vernestatus i dag.

E. Husmannsplasser

Opp gjennom de siste tre hundre år har det vært svært mange husmannsplasser, nær sagt overalt i kommunen. Eidsberg historielag har lagt ned et enormt arbeid for å registrere disse husmannsplassene. Dette arbeidet har avslørt at i dag er det bare en håndfull eksempler på plasser der det fortsatt finnes stående bygninger. Det er derfor om å gjøre å få reddet noen av de siste gjenværende

37. Halterikhytta, Mosen, Hærland

Husmannsplass, tatt opp ca. 1670, og er dermed en av de eldste i kommunen. Bygningen er imidlertid av yngre dato. Mye tradisjon er tatt vare på fra dette stedet. Bygningen er i dag ubebodd og temmelig medtatt, men det burde fortsatt være mulig å sette den i akseptabel stand.

Eidsberg historielag reg. nr. 1250013.

Ikke i SEFRAK. I dag ingen særskilt vernestatus

38. Dammen, Sameia

Småbruk, satt opp i 1848, i dag i bruk som fritidsbolig.

Eidsberg historielag reg. nr. 1250141.

Ikke i SEFRAK. I dag ingen særskilt vernestatus.

39. Lundmo og Solhaugen

To husmannsplasser under Hobøl, ligger på vestsiden av Trygve Gulbranssens vei. Lundmo er antakelig oppført rundt 1870. SEFRAK bygn.nr. 147551541. Solhaugen (på foto) er oppført ca. 1875. Her har bl.a. Eidsbergs siste «ståtærkonge» bodd. SEFRAK bygn.nr. 147551517.

Begge plassene har stått ubebodd i lengre tid.

I dag ingen særskilt vernestatus.

F. Setre

Det er ikke så veldig lenge siden at flere gårder drev med seterdrift. Dette gjelder særlig i Trømborg og Hærland, der det var store utmarksområder tilgjengelig. Noen få steder er seterbygningene fortsatt bevart.

40. Sørbysetra, Trømborgfjella

Dette er den siste setra i Trømborgfjella som var i bruk, til etter 1934. Bygningene er intakte og i bruk som fritidsbolig. Setervollen er fortsatt ryddet.

Eidsberg historielag reg.nr. 1250120. Ikke i SEFRAK.

I dag ingen særskilt vernestatus.

41. Blyvollen, Trømborgfjella

Den eneste setergrenda i kommunen, brukt av Filtvetgårdene i Trømborg, var i drift til slutten av 1920-tallet. Stedet ligger nå som fossilt kulturlandskap; 11 hustuffer er fremdeles mer eller mindre synlige, setervollen er intakt i skogbunnen. Stedet burde vært intensivregistrert og ryddet slik at tuftene kommer ordentlig fram. Eidsberg historielag reg.nr. 1250121. Ikke i SEFRAK. I dag ingen særskilt vernestatus.

42. Lundevollen, Trømborgfjella

Særpreget enetasjes laftebygning med utvendig sval og loftstrapp på gavlsiden, oppført i 1880. Lundevollen ble drevet som seter fram til ca. 1900, deretter som skogskoie. Setervoll intakt med steingjerde rundt. Opprinnelig lå Lundevollen under Lundeby, i dag under Svarverud. Grunneieren leier ut bygningen til gårdsturisme. Eidsberg historielag reg.nr. 1250118. Ikke i SEFRAK. I dag ingen særskilt vernestatus.

G. Gamle skolebygninger

Skoletiden er en av de viktigste periodene i livet, og preger menneskene. Kommunen har i dag fire moderne barneskoler, men også noen av de gamle skolebygningene fra fjerdingsskolenes tid står fortsatt. Disse bygningene er utvilsomt en del av vår felles kulturarv.

43. Havnåsveien 20; Gamle Homstvedt skole

Tømmerbygning i sveitserstil med 1½ etasje. Oppført 1862.

I dag bolig. Ett klasserom i første etasje er intakt.

SEFRAK bygn.nr. 147513992.

I dag ingen særskilt vernestatus.

44. Heensveien 261; Gamle Heen skole

Karakteristisk toetasjes teglsteinsbygning, oppført i 1897. I dag bolig og utleielokale. Ett klasserom i utleiedelen i første etasje er intakt.

SEFRAK bygn.nr. 147532121.

I dag ingen særskilt vernestatus.

45. Mosebyveien 32; Lundeby gamle skole

Oppført ca. 1870, i bruk fram til 1926, deretter brukt som bryggerhus på Lundeby gård. I dag innredet til bolig.

SEFRAK bygn.nr. 147534003.

I dag ingen særskilt vernestatus.

46. Dalveien 215; Løkka gamle skole

Opprinnelig var dette en seterbygning for Dal gård, ble flyttet til nåværende plassering ca. 1870 og tatt i bruk som skole. Er nå om- og påbygd til bolig. I dag ingen særskilt vernestatus.

47. Skaltorpveien 101; Skaltorp gamle skole

Skaltorp var klokkergård og skole for Kirkefjerdingsken fram til 1965 da den nye skolen sto ferdig. Tømmerbygning i empirestil, oppført i 1862 og ombygd til to fulle etasjer i 1912. men det hadde da vært fast skole på gården siden 1843. I dag bolig. Ett klasserom er for tiden under restaurering i første etasje. SEFRAK bygn.nr. 147517335.

I dag ingen særskilt vernestatus.

H. Samferdsel

Samferdsel var ikke bare en måte å frakte folk og gods, den skapte også samlingspunkter.

48. Stasjonsveien 415; Eidsberg stasjon

Stasjonsbygning, type Smaalensbanen mellomstasjon 3.klasse, arkitekt Balthazar Lange, oppført 1881. Ble totalrenovert av Rom Eiendom i 2014.

Regulert som spesialområde bevaring. Ikke i SEFRAK.

49. Tenorveien 145; Slitu stasjon

Stasjonsbygning, type Smaalensbanen mellomstasjon 3.klasse, arkitekt Balthazar Lange, oppført 1881. Original privetbygning er bevart. Skrotlageret på nordsiden av sporet skjemmer og forslummer miljøet. Regulert som spesialområde bevaring. SEFRAK bygn.nr. 147544944.

50. Sponesveien 2; Mysen lokstall

Lokomotivstall, oppført 1887. Brukes i dag av Norsk Jernbaneklubb avd. Mysen. Avmerket med *bevaring* i kommunedelplan Mysen.

SEFRAK bygn.nr. 147495129.

51. Folkenborgveien 10; Mysen banemesterbolig

Banemesterbolig, arkitekt Balthazar Lange, oppført 1885. Avmerket med *bevaring* i kommunedelplan Mysen. SEFRAK bygn.nr. 147552122.

52. Grønnsundveien 175; Salmonrud

Hovedbygning. Midtkammerbygning, antakelig oppført siste halvdel av 1700-tallet, Om- og påbygd i 1848 til tidlig sveitserstil. (Oldem 1996 s.91 ff). Gården hadde hovedansvaret for ferdselen over Grønsund, og her var det skysstasjon og Eidsbergs første poståpneri på begynnelsen av 1800-tallet.

SEFRAK bygn.nr. 147550960. I dag ingen særskilt vernestatus.

53. Plankebanen

Plankebanen, også kjent som bare «Banen», var husmannsplass under Salmonrud. Plassen ble opprettet i 1857, og husmannen her var også «sundmann», fergemann ved Grønsund. Den siste sundmannen bodde her fram til 1987.

SEFRAK bygn. nr. 147529112. I dag ingen særskilt vernestatus.

54. Fergested Grønsund

Grønsund må ha vært et mye brukt overfartssted gjennom uminnelige tider. Etter hvert ble fergestedet organisert, Salmonrud og Sundås fikk ansvaret, men etter hvert ble Salmonrud eneansvarlig. I 1857 ble postruten Moss - Rødenes etablert via Grønsund. Fergetrafikken ble nedlagt i 1964. Brygga ved Grønsund var også endestasjon for dampbåtruta fra Glengshølen i årene 1850 - 1947. I dag ingen særskilt vernestatus.

55. Kongeveien i Hærland

Dette er en del av den gamle hovedveien mellom Christiania og Stockholm, som ble anlagt etter forordning av kong Karl Johan og åpnet i 1824. Veien kan følges mer eller mindre over en strekning på ca. 10 kilometer, fra Hærland kirke østover til Trollbergrøysa ved grensen mot Marker. Intakt steinhvelvbru ved Revhaug. Veien er tilrettelagt og merket ved Eidsberg historielag. Veien vest for Hærland kirke er i dag for det meste utradert ved nydyrking og moderne veianlegg. I dag ingen særskilt vernestatus.

56. Gårdsveien Ås – Fjøs – Elsnæs

Veien er en gammel tverrforbindelse i Kirkefjordingen, og krysser både Lekumelva og Moensbekken. Åsbrua er ei gammel steinhvelvbru over Moensbekken, den er intakt og meget fin. Det har vært en tilsvarende bru over Lekumelva, men den er rast sammen.

I dag ingen særskilt vernestatus.

I. Industri

Industrien har vært en viktig del av næringslivet i kommunen helt siden 1600-tallet. En del av de gamle anleggene står fortsatt.

57. Havnåsveien 174; Krokstad bruk

Sag og mølle. Bygningsmassen er stort sett intakt. Dammer og vannhjul vedlikeholdes. Ikke i SEFRAK. I dag ingen særskilt vernestatus.

58. Lekumfossen

Sagbruk fra tidlig 1600-tall. Mølle (ca.1920) og halmluteverk (1959) i noenlunde god stand. Mye rester av dammer, kanaler og renner. Nytt kraftverk bryter med det opprinnelige miljøet.

I dag ingen særskilt vernestatus.

59. Brattfossveien 208, 210; Brattfoss

Interessant, til dels fossilt bygningsmiljø med gårdsbruk, sag, mølle, frørenseri, kraftverk og et intakt mekanisk verksted. Damanlegg over to nivåer. «Gamlestua» SEFRAK bygn.nr. 147540337, stabbur SEFRAK bygn.nr. 147540335. For øvrig ingen særskilt vernestatus.

60. Kulevannsaga

Sagbruk, anlagt ca. 1860. Mye tradisjon er forbundet med dette stedet. Saga er intakt. Ikke i SEFRAK. Ingen særskilt vernestatus.

61. Smedgt. 30; Mørstadfabrikken

I dag kjøpesenter. Fasaden på den gamle møbelfabrikken er fortsatt intakt på sørsiden og mot Skolegata.

62. Fabrikkveien 7; Klæshengerfabrikken

Norsk Klæshengerfabrikk, Sev. Syversen, etablert 1921. Karakteristisk teglsteinsbygning. I dag boliger. Ingen særskilt vernestatus.

4.10. KULTURMILJØER

Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som en del av en større helhet eller sammenheng. ...
(Lov om Kulturminner § 2)

I Eidsberg er to kulturmiljøer definert innenfor kommunal, og ett i fylkeskommunal planlegging. I tillegg foreslås her ytterligere ett bymiljø i Mysen.

64. Nordre Mysen gård

Gårdstun, oppført ca. 1890. Hovedbygning SEFRAK bygn.nr. 147489137; drengestue SEFRAK bygn.nr. 147489412; stabbur SEFRAK bygn.nr. 147489420.

Avmerket med *bevaring* i kommunedelplan Mysen.

65. Småhusbebyggelse i Håndverkerkata og omegn

Bolighus fra den eldste Mysenbebyggelsen, oppført 1898-99: Håndverkergt. 2 SEFRAK bygn.nr. 147489218; Håndverkergt. 4 SEFRAK bygn.nr. 147489145; Kapellvn. 2 SEFRAK bygn.nr. 147489137; Kapellvn. 6 SEFRAK bygn.nr. 147489110; Kapellvn. 8 SEFRAK bygn.nr. 147489080.

Avmerket med *bevaring* i kommunedelplan Mysen.

66. Lekumevja – Eidsberg kirke – Valdisholm

I forbindelse med fylkesplanens arealstrategi ble det i 2008 utpekt en del særlig interessante kulturmiljøer i Østfold. Ett av disse berører Eidsberg kommune; området fra Lysaker mot Eidsberg kirke og videre oppover langs Glomma til kommunegrensen nedenfor Vamma. Grensene for kulturmiljøet er ikke fast definert i fylkesplanen, men området vil inkludere følgende prioriterte kulturminner:

- Eidsberg prestegård og Eidsberg kirkested
- Grønsund fergeleie
- Lekum
- Lekumfossen
- Plankebanen
- Salmonrud
- Skålgropfelt, gravhauger og Wilses lysthus
- Valdisholm

67. David Blids gate

Gateløpet i den nordre delen av David Blids gate, mellom Storgaten og Torggaten, er preget av småhusbebyggelse med åpen struktur; gårdsplasser, passasjer og smug mellom husene. Dette vitner om en relativt gammel bygningsstruktur, og er det største sammenhengende området i sentrum. Eidsberg kommunes tusenårssted ligger i dette gateløpet. Her bør det reguleres til spesialområde bevaring. Reguleringsbestemmelsene bør være lempelige. Det burde f.eks ikke være noe i veien for å bygge om Diskeruds gamle produksjonsanlegg til for eksempel næring /bolig.

Følgende bygninger er registrert i SEFRAX: David Blidsgt. 2 bygn.nr. 147503148 og 147503180; David Blidsgt. 4 bygn.nr. 147503199; A.H.Mysensgt.8C bygn.nr. 147403121; A.H.Mysensgt.10C bygn.nr.147503156.

4.11. KULTURLANDSKAP

67. Lunde / Dynjan

Ravinelandskap med hagemarker. Dette er trolig fylkets mest intakte og representative beitelandskap i ravineterreng. Terrengtet er verneverdig både som referanseområde og for visuelle kvaliteter (jfr. FØM Rapport 1 1993). Området er oppført i handlingsplan for Østfolds kulturlandskap. I gjeldende kommuneplan er det avmerket som LNF-område med store naturverdier.

68. Lekum – Grønsund – Mysen

Dette er et stort ravinekompleks med hagemarker og eikelunder, edellauvskog, oreskoger, og det inneholder mange kulturminner (jfr. FØM Rapport 1 1993). Området avgrenses av Lekumelva / grense kommunedelplan Mysen / jernbanen / Fv 124 (Rakkestadveien) / Fv 690 (Høieveien) / Fv 689 (Vammaveien) / grense Askim kommune. Området er oppført i handlingsplan for Østfolds kulturlandskap. I gjeldende kommuneplan er det avmerket som LNF-område med store naturverdier.

4.12 HANDLINGSPLAN FOR KULTURMINNER

I planperioden må det tilstrebes at de prioriterte kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap som er oppført i planen, og som hittil ikke har hatt noen særskilt status, gis en form for vern, fortrinnsvis ved anvendelse av plan- og bygningsloven.

Det er i planen gitt noen konkrete forslag til tiltak. Disse oppsummeres her:

Nr.	Objekt	Tiltak
3	Gravfelt Trømborg kirke	<i>Oppslaget av smågran er nå såpass stort at feltet snart bør grovryddes på ny.</i>
5	Gravfelter på Monaryggen	<i>Det må arbeides for å oppnå større bevissthet omkring kulturvernaspektet ved videre grustak i Monaryggen.</i>
6	Gravfelt Moen	<i>Det er ønskelig med lett rydding i undervegetasjonen.</i>
8	Trollbergrøysa	<i>Det er ønskelig med bedre skilting, både på stedet og ved veien inn.</i>
13	Eideveien	<i>Det bør utarbeides informasjonsskilt.</i>
41	Blyvollen, Trømborgfjella	<i>Stedet burde vært intensivregistrert, og ryddet slik at tuftene kommer ordentlig fram.</i>